

# YHTEISTYÖTÄ VAI KUMPPANUUTTA?

KOKEMUKSIA HUMANISTISEN AMMATTI-  
KORKEAKOULUN YHTEISTYÖSTÄ BOS-  
NIA JA HERTSEGOVINASSA

Tatu Iisakkila  
Opinnäytetyö  
Humanistinen ammattikorkeakoulu  
Koulutusohjelma (210 op)  
11/2009

**HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU**  
**Kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelma**

**OPINNÄYTETYÖN TIIVISTELMÄ**

<b>Työn tekijä(t):</b> Tatu Lisakkila	
<b>Työn nimi:</b> Yhteistyötä vai kumppanuutta? –kokemuksia Humanistisen ammattikorkeakoulun yhteistyöstä Bosnia ja Hertsegovinassa.	
<b>Työn ohjaaja(t):</b> Hanna Laitinen	<b>Sivumäärä:</b> 59+2
<p>Tutkimuksessa käsitellään Humanistisen ammattikorkeakoulun tekemää kansainvälistä yhteistyötä Bosnia ja Hertsegovinan Tuzlassa sijaitsevien kahden järjestön, Amica Educan ja Zemlja Djecen kanssa. Tutkimuksessa oli tarkoitus selvittää, miten yhteistyö on koettu eri osapuolten välillä ja miten sitä voisi parantaa.</p> <p>Tutkimus toteutettiin kvalitatiivisena ja tutkimusmenetelminä käytettiin haastatteluja ja osallistuvaa havainnointia. Haastateltavina oli yhteistyössä mukana olleita toimijoita Tuzlasta sekä opiskelijoita että lehtoreita Humanistisesta ammattikorkeakoulusta. Aineisto kerättiin Bosnia ja Hertsegovinassa keväällä 2009 ja Suomessa syksyllä 2009.</p> <p>Tutkimuksen mukaan yhteistyö koettiin positiivisena ja hyödyllisenä kaikille osapuolille. Yhteistyöstä oli opittu paljon ja sen tulevaisuus nähtiin valoisana. Yhteistyössä havaittiin myös paljon kehitettävää. Yhteistyön koettiin olleen yksipuolista, koska työtä oli tehty ainoastaan Bosnia ja Hertsegovinassa, ja bosnialaisten tarpeita ja näkökulmia ei osattu ottaa riittävästi huomioon. Osapuolilla havaittiin olevan puutteellisia tietoja toisistaan.</p> <p>Opiskelijoiden perehdyttämisessä oli havaittu puutteita, ja bosnialaisten mielestä HUMAKissa voitaisiin määritellä tarkemmin, mitä opintoja Bosniassa suoritetaan. Opiskelijoiden kokemuksia ei koettu osattavan ottaa huomioon riittävästi HUMAKin kansainvälisessä toiminnassa.</p> <p>Yhteistyön tulevaisuuden kannalta koettiin olevan tärkeää luoda laajempi yhteistyö työryhmä, jotta yhteistyö ei olisi niin paljon yksittäisten henkilöiden varassa. Yhteistyössä koettiin olevan arvioivan tapaamisen aika, jotta yhteistyötä voitaisiin kehittää. Yhteistyön toivottiin jatkuvan myös tulevaisuudessa.</p>	
<b>Asiasanat:</b> Bosnia ja Hertsegovina, kansainvälisyys, yhteistyö, kumppanuus, kulttuurien välinen vuorovaikutus.	

**HUMAK UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES**  
**Degree Programme in Civic Activity and Youth Work**

**ABSTRACT**

<b>Author(s):</b> Tatu Iisakkilä	
<b>Title :</b> Co-operation or partnership?– Experiences of HUMAK's co-operation in Bosnia and Herzegovina.	
<b>Tutor(s):</b> Hanna Laitinen	<b>Number of pages:</b> 59+2
<p>This thesis studies HUMAK's co-operation with two organizations Amica Educa and Zemlja Djece in city of Tuzla in Bosnia and Herzegovina. The aim of the thesis is to find out the affection's of the co-operation to its participants and how the co-operation could be improved.</p> <p>The data was collected in Bosnia and Herzegovina in Spring 2009 and in Finland during Autumn 2009 with qualitative methods by using interviews and participatory observation. The interviewees included participants in the co-operation in Tuzla and lecturers and student's of HUMAK.</p> <p>According to research the co-operation had seen useful and it had had positive affection to all of it's participants. Many things had been learned during the co-operation and the future of the co-operation was seen bright. There were also things that needed to be improved. The co-operation was one sided because the co-operation only took place in Bosnia and Herzegovina. The view of the Bosnian counterparts was poorly taken into account. The participants had inadequate knowledge from each other.</p> <p>The students suffered from inadequate orientation from HUMAK to work in Tuzla. Bosnians saw that HUMAK could do more planning concerning the students work in Bosnia and Herzegovina. The experiences of the students were adversely taken accounted in the field of internationalism in HUMAK.</p> <p>The thesis shows that to improve the co-operation it is necessary to create a co-operation body so the co-operation wouldn't be so dependent on just few persons as it has been so far. There was a mutual wish that the co-operation would continue in the future.</p>	
<b>Keywords:</b> Bosnia and Herzegovina, internationality, co-operation, partnership, intercultural interaction, cross-cultural interaction.	

# SISÄLLYS

## TIIVISTELMÄ

## ABSTRACT

1 JOHDANTO	6
2 KESKEISET KÄSITTEET	8
2.1 Kansainvälinen yhteistyö	8
2.1.1 Kehitysyhteistyö	10
2.1.2 Kumppanuus	11
2.2 Kulttuurien välinen vuorovaikutus	14
2.2.1 Kulttuurien välinen kompetenssi ja tehokkuus	15
2.2.2 Kulttuurien välinen viestintä	16
2.2.3 Kulttuurien välinen oppiminen	17
2.3 Kansainvälisyys Humanistisessa ammattikorkeakoulussa	18
3 TUTKIMUKSEN TAUSTAA	21
3.1 Humanistinen ammattikorkeakoulu ja Bosnia-yhteistyö	22
3.1.1 Telex Teenage Centre	23
3.1.2 Amica Educa	24
3.2 Bosnia ja Hertsegovina	25
3.2.1 Bosnia ja Hertsegovinan erityisyys	26
4 TUTKIMUSKYSYMYS	29
5 TUTKIMUSMENETELMÄT	30
5.1 Haastattelu	30
5.2 Osallistuva havainnointi	32

6 TUTKIMUSTULOKSET	33
6.1 Lähtökohtia yhteistyölle	34
6.2 Kokemuksia yhteistyöstä	36
6.3 Kulttuurien välinen kommunikaatio ja yhteistyö	38
6.4 Parannusehdotuksia	40
6.5 Yhteistyön vaikutuksia	42
6.6 Yhteistyön tulevaisuus	44
7 POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET	45
8 LOPUKSI	52

## LÄHDELUETTELO

## LIITTEET

Liite 1: Kysymysrunko

Liite 2: Kysymykset koulutusohjelman kv-vastaavalle

## 1. JOHDANTO

Kolmen vuoden opiskeluni aikana Humanistisessa ammattikorkeakoulussa olen suorittanut osan opinnoistani ulkomailla työoppimisena. Ensimmäisenä vuonna olin mukana Vuokkiniemi-projektissa. Se oli osa laajempaa projektia, jonka tavoitteena oli osallistaa Vuokkiniemen kylän nuoria Venäjän Karjalassa. Seuraavana vuonna suoritin erityiskasvatuksen opintoja kehitysvammaisjärjestö Mehayolla Tansaniassa. Viimeiseksi suoritin projektiopintoni nuorisokeskus Telexillä Bosnia ja Hertsegovinassa.

Jo ensimmäisen ulkomaanjakson jälkeen minua alkoi kiinnostaa, miten Humanistisen ammattikorkeakoulun tekemä kansainvälinen yhteistyö oli koettu kohdeorganisaatioissa. Opintojen suorittaminen ulkomailla oli mielenkiintoista, mutta jäin ihmettelemään, miksi panostus ulkomaan opintoihin tuntui puolin ja toisin niin vähäiseltä. Lisäksi ihmettelin, miksi tuntui, että kansainvälisiin harjoitteluihin liittyi kaksi rinnakkaista todellisuutta. Todellinen todellisuus ja virallinen, sopimukseen kirjoitettava todellisuus.

Päästyäni suorittamaan projektiopintojani Bosnia ja Hertsegovinassa, otin selvää, onko mahdollista, että lähtisin opinnäytetyössäni tutkimaan, miten yhteistyö Humanistisen ammattikorkeakoulun kanssa on siellä koettu? Ajatusta pidettiin hyvänä, joten päätin lähteä tutkimaan aihetta. Myöhemmin aihe tarkentui ja rajautui kahden Tuzlan kaupungissa sijaitsevien järjestön kanssa tehtyyn yhteistyöhön. Palattuani Suomeen, päätin ottaa uuden näkökulman ja tarkastella yhteistyötä tuzlalaisten kanssa myös Humanistisen ammattikorkeakoulun opiskelijoiden ja lehtoreiden näkökulmasta.

Tämä opinnäytetyö on kvalitatiivinen tutkimus Humanistisen ammattikorkeakoulun yhteistyöstä Bosnia-Hertsegovinan Tuzlassa sijaitsevien Amica Educan ja Zemlja Djecen välillä. Tutkimuskysymyksenä oli miten yhteistyö on koettu ja miten sitä voitaisiin kehittää. Tutkimusmenetelminä on käytetty haastattelua ja osallistuvaa havainnointia. Aluksi esittelen kansainvälisyyteen, yhteistyöhön ja kulttuurien väliseen vuorovaikutukseen liittyvää teoriaa. Sitten käyn läpi tutkimuksen taustat ja tarkemmin itse tutkimukseen alla olevaan yhteistyöhön liittyviä asioita. Sen jälkeen esittelen tutkimuksen tuloksia samalla analysoiden. Lopuksi esitän tutkimuksen johtopäätökset ja pohdin tutkimuksessa ilmenneitä asioita.

Aiemman ulkomailla kokemani pohjalta, olin havainnut miten asiat harvoin menivät siten, kuin ne Suomessa olivat näyttäneet. Kansainvälisessä toimintaympäristössä korostuivat opiskelijan omat henkilökohtaiset tiedot ja erityisesti taidot paikan päällä, kohdemaassa. Usein tuntui, ettei lähettävässä organisaatiossa Humanistisessa ammattikorkeakoulussa tarkkaan tiedetä, millaisissa olosuhteissa opiskelijat ulkomaan kohdeorganisaatiossa toimivat. Lisäksi tuntui, etteivät ulkomaiset kumppanimme aina olleet täysin selvillä mitä Humanistinen ammattikorkeakoulu saati yhteisöpedagogit tekevät. Opiskelijoiden ulkomaanjaksojen yllä tuntui olevan yleistys, että ulkomaille mennään lähinnä matkustelemaan ja hakemaan kokemuksia ja opinnot tulee suoritettua automaattisesti. Edellä mainittuja oletuksia ja tuntemuksia olen tutkinut kehitysyhteistyön, kulttuurien välisyyden ja kansainvälisen yhteistyön teorian kautta.

Lähtökohtana työlleni näin, että opiskelijanäkökulmasta tehtyä tutkimusta Humanistisen ammattikorkeakoulun kansainvälisestä yhteistyöstä ei juuri löytynyt. Varsinkaan sellaista, jossa tarkasteltaisiin itse Humanistista ammattikorkeakoulua ja sen tekemää kansainvälistä työtä. Tutkimusta lukiessa on hyvä ottaa huomioon, että olen itse ollut mukana yhteistyössä jota tutkin.

## 2. KESKEISET KÄSITTEET

### 2.1 Kansainvälinen yhteistyö

*”Kansainvälisyys tarkoittaa kansojen tai valtioiden välistä asiaa.” (Wikipedia 2009).*

*”Useimmiten yhteistyö tarkoittaa yhteisen hankkeen toteuttamista, mutta se voi olla myös verkostoitumista, yhdessä oppimista tai järjestöjen kapasiteetin vahvistamista.” (Kepa 2009).*

Kansainvälinen yhteistyö on hyvin laaja käsite ja sitä on tutkittu paljon ja hyvin monista eri näkökulmista. Tässä tutkimuksessa kansainvälinen yhteistyö täytyy rajata hyvin yleisiin käsitteisiin.

Kansainvälistä yhteistyötä tehdään päivittäin. Nykyään lähes kaikki on kansainvälistä ja on hyvin hankala sanoa mihin kansainvälisyys ei vaikuttaisi. HUMAKin kansainvälisten asioiden vastaava, kansalaistoiminnan ja nuorisotyön laitoksen lehtori Sari Höylä (2009), esittää osuvasti kysymyksen, voisiko kukaan kuvitella, että joku ei nykypäivänä tekisi kansainvälistä yhteistyötä? Räsänen 2005 sanoo saman asian *”The need for intercultural and international co-operation seems obvious when looking at the world situation and our every day lives”*. (Räsänen 2005, 21).

Kansainvälinen yhteistyö ei ole Räsänen mukaan ainoastaan välttämättömyys vaan se tarjoaa mahdollisuuden myös hedelmälliselle todellisuudelle. Alan tutkimuksessa on myös havaittu erilaisuuden positiiviset ja jopa inspiroivat vaikutuk-



set oppimiselle. Toisten kulttuurien edustajien kanssa toimimisen on nähty johtavan uusiin rakentaviin ratkaisuihin. On silti hyvä muistaa, että kansainvälisen yhteistyön hyödyn vaatimuksena nähdään halu oppia toisiltamme. (Räsänen 2005, 21.)

Yhtenä kansainvälisen yhteistyön perustana ja lähtökohtana on nähty globaalin kansalaisuuden käsite (Nora Goldwin 1993). Goldwinin mukaan Globaalin kansalaisuuden voi jakaa viiteen osaan.

1. Maailman eri alueiden, ihmisten ja ekosysteemin osien keskinäisen riippuvuuden ymmärtäminen.
2. Näkemysten, mielikuvien, eri näkökulmien ja tietämyksen suhteellisuuden ymmärtäminen.
3. Menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden yhteyden käsittäminen.
4. Konflikteista ja konflikteihin puuttumisesta oppiminen.
5. Yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden tarpeen ymmärtäminen.

(Räsänen 2005, 29.)

Goldwin kertoo kulttuurien, valtioiden, menneen ja tulevan, ihmisten ja ympäristön välisen yhteyden käsittämisen puolesta. Hän esittää yksilön oman näkemyksen, uskomusten ja tiedon kapeakatseisuuden käsittämisen olevan avain maailmankatsomuksien erilaisuuden ja suhteellisuuden ymmärtämiselle.

(Räsänen 2005, 29.)

Tämän pohjalta Räsänen esittää hedelmällisen yhteistyön pohjaksi seuraavat asiat. Ensinnäkin ihmisten täytyy olla halukkaita ja motivoituneita yhteistyölle. Yhteistyön pitäisi perustua kantilaiseen ideaan kohdella muita kohteina ja tavoitteina asioiden saavuttamisen sijaan, joka johtaa kunnioituksen, kuuntelemisen ja toisten arvostamisen kautta yhteiseen pääomaan sitoutumiseen. Yhteistyö vaatii myös sitoutumista keskinäiseen oppimiseen ja dialogiin. Lisäksi vaaditaan

sitoutumista rauhan ja kestäväen kehityksen toteuttamiseen ja säilyttämiseen. (Räsänen 2005, 30.)

### 2.1.1 Kehitysyhteistyö

Ulkoasiainministeriön mukaan kehityspolitiikalla tarkoitetaan johdonmukaista toimintaa niillä kansainvälisen yhteistyön ja kansallisen politiikan lohkoilla, joilla vaikutetaan kehitysmaiden asemaan. Kehitysyhteistyö taas on ulkoasiainministeriön mukaan kehityspolitiikan keskeinen työkalu, ja sillä edistetään kehitykselle suotuisien olosuhteiden vahvistumista köyhimmässä maissa elinkeinojen, investointien ja kaupan edellytysten parantamiseksi ja talouskasvun aikaansaamiseksi. Suomen, ulkoasiainministeriä kertoo suuntaavan kehitysyhteistyötään kahdenvälisesti, alueellisesti, monenkeskisesti sekä kansalaisjärjestöjen ja EU:n kautta, jolloin apumuodot täydentävät toisiaan ja niiden kautta Suomen apu ulottuu lähes kaikkialle maailmaan. (Ulkoasiainministeriö 2009a ; Ulkoasiainministeriö 2009b).

Erilaisia yhteistyömuotoja ovat ulkoasiainministeriön mukaan seuraavat: Monenkeskinen yhteistyö, joka kanavoidaan YK-järjestöjen ja kansainvälisten kehitysrahoituslaitosten kautta. Kahdenvälinen kehitysyhteistyö joka on Suomen ja kehitysmaan hallitusten välistä yhteistyötä, joka perustuu kumppanimaiden omiin kehityssuunnitelmiin ja maiden kanssa käytävään vuoropuheluun. Kansalaisjärjestöjen kehitysyhteistyö taas täydentää julkista kehitysyhteistyötä. Siinä suomalaiset järjestöt toteuttavat hankkeita yhdessä kehitysmaiden järjestöjen kanssa, tiedottavat kehityskysymyksistä Suomessa ja vaikuttavat kehityspolitiikan muotoiluun. Yhteistyön muodoista viimeinen humanitaarinen apu, pohjautuu kansainväliseen humanitaariseen oikeuteen ja YK:n vahvistamiin toimintaperiaatteisiin, joiden mukaan avun tulee olla tasapuolista, puolueetonta ja riip-

pumatonta ja sitä annetaan ihmishenkien pelastamiseksi ja ihmisten hädän lievittämiseksi. (Ulkoasiainministeriö 2009b).

### 2.1.2 Kumppanuus

Kehitysyhteistyön palvelukeskuksen Kepan mukaan laadukas yhteistyö on kumppanuutta Pohjoisen ja Etelän järjestöjen välillä. Kumppanuus edellyttää Kepan mukaan yhteisiä arvoja ja keskinäisiä sopimuksia, ja kumppanuudelle nähdään olevan ominaista pitkämielisyys, joustavuus ja yhteenkuuluvuuden tunne. Yhteistyön aloitteen tulisi Kepan mukaan olla parhaassa tapauksessa lähtöisin Etelästä tai olla Etelän ja Pohjoisen toimijoiden yhteinen aloite. Toiminnan ei myöskään tulisi Kepan mukaan perustua pelkästään pohjoisten ihmisten käsityksiin Etelän tilanteesta, ja lisäksi yhteistyötä tulisi suunnitella alusta alkaen yhdessä. Yhteistyöstä hyötyvien ihmisten tai ryhmien on Kepan mukaan tärkeää osallistua sekä toiminnan suunnitteluun että itse toimintaan, jonka lisäksi toiminnalle on syytä olla yhdessä sovitut ja realistiset tavoitteet. (Kepa 2009).

Kepassa nähdään tärkeänä osapuolten sitoutuminen yhteistyöhön, jota eivät voi taata raha tai sopimukset. Sitoutuneisuuden nähdään syntyvän aidosti yhteisistä tavoitteista ja kunkin yksilön osallistumisesta ja työstä. Yhteistyön tulisi Kepan mukaan olla myös tarkoituksenmukaista ja realistisesti mitoitettua Etelän ja Pohjoisen kumppanien henkilö- ja talousresurssien, asiantuntijuuden ja muiden voimavarojen suhteen. Yhteistyöllä nähdään olevan aina hyödynsaajia sekä Etelässä että Pohjoisessa. Lisäksi yhteistyön aikana tulisi Kepan mukaan vahvistaa etelän kumppania, jotta tällä olisi edellytykset jatkaa toimintaa yhteistyön päätyttyä, jotta työ olisi jatkossakin kestäväällä pohjalla. (Kepa 2009).

Iso-Markku (2008) kertoo kumppanuus käsitteen historiasta seuraavaa:

*”Termi tuli käyttöön jo vuosikymmeniä sitten, kun siirtomaiden itse-  
näistyessä haluttiin tehdä eroa emämaiden ja siirtomaiden väliseen  
valtasuhteeseen. Puhumalla kumppaneista tai partnereista maiden  
välille luotiin, ainakin retoriikan tasolla, tasa-arvoisempi suhde.”*  
(Iso-Markku 2008).

Alasuutarin (2005) mukaan kumppanuus on kehitysyhteistyön kentällä usein käytetty käsite, jota kuitenkin ei usein tarkemmin määritellä. Aina ei ole ollut selvää mitä kumppanuudella tarkoitetaan käytännössä. Kumppanuuden olosuhteita ja mahdollisuuksia ei myöskään ole juuri kriittisesti analysoitu. (Alasuutari 2005, 49.)

Berggrenin ja Olinin (2004) mukaan Suomen kansainvälisen kehityspolitiikan tavoiteohjelmassa 2001, (Operationalisation of Development Policy Goals in Finland's International Development Co-operation) määritellään termit pitkäaikaiset kumppanuudet “Long-term partnerships” ja muut kumppanuudet “other partnerships”. Tämä kehityspolitiikan tavoiteohjelma oli ensimmäinen kerta kun haluttiin luoda malli tai lähestymistapa yhteistyölle niiden maiden, joiden kanssa toimitaan muiden kuin perinteisten kehitysyhteistyön syiden takia. Syitä ovat esim. Konfliktien jälkeinen tilanne tai vakavat ympäristöongelmat. (Berggren & Olin 2004, 12.)

Bosnia ja Hertsegovina on yksi esimerkki Suomen kehitysyhteistyön muusta kumppanuudesta, joka on perusteltu juuri post-conflict tilanteen takia ja eroaa pitkäaikaiskumppanuudesta siten, että yhteistyö siellä on määräaikaista ja voidaan määritellä tapauskohtaisesti tarpeiden mukaan. Muiden kumppaneiden kanssa tehtävän kehitysyhteistyön osa-alueet voidaan määritellä erityistarpeiden mukaisesti ja toimintatavoissa voidaan käyttää laajempaa valikoimaa, verrattuna pitkäaikaiskumppanien kanssa tehtävään tarkoin määritelyyn valtiojohtoiseen yhteistyöhön. (Berggren & Olin 2004, 12).

Alasuutari (2005, 65) esittää kohti todellista kumppanuutta johtavat kolme keinoa, jotka ovat: valtasuhteiden tiedostaminen, epäsymmetrisyyden vähentäminen ja kulttuurien välinen sopeutuminen. Valtasuhteiden tiedostamisella tarkoitetaan käytännön ja teorian välisen ristiriidan, tiedontuotannon prosessien ja osapuolten roolien tiedostamista. Epäsymmetrisyydellä tarkoitetaan tässä yhteydessä, kahta osapuolta, jotka eivät ole tasapuolisia tai tasavertaisia. Esimerkkinä Pohjoinen Etelä suhteet, jolla tarkoitetaan tämän hetkistä kehityspoliittikan tilannetta, jossa pohjoiset teollisuusmaat toimivat avun antajina ja eteläiset maat avun vastaanottajina. Kulttuurien välisellä sopeutumisella taas tarkoitetaan kulttuurien välisten eroavaisuuksien tiedostamista ja ottamista huomioon.

Todellisen kumppanuuden käsitteeseen sisältyy Alasuutarin mukaan: yhteinen sitoutuminen pitkäkestoiseen vuorovaikutukseen, yhteinen vastuu tavoitteiden saavuttamiseksi, keskinäinen sitoutuminen, tasa-arvoisuus, molemminpuolisuus ja valtatasapaino. Ne toki ovatkin kaikki osa ideaalia kumppanuutta, mutta ovatko ne todellisuutta? (emt., 65.)

Alasuutarin mukaan kehitysyhteistyön kentällä on yleistä esittää kuin kumppanuus olisi todellista, ja että yhteistyö sujuisi jouhevasti. Alasuutarin mukaan todellinen kumppanuus olisi mahdollista saavuttaa, ei ainoastaan ymmärtämällä valtasuhteita, epäsymmetriaa ja yksilön taustat kehitysyhteistyössä, vaan myös osoittamalla riittävästi huomiota käytännölle henkilökohtaisella, ammatillisella sekä myös institutionaalisella tasolla, toimien sitoutuneesti laajemman yhteisen samanarvoisuuden vuoksi. Siten yksilöiden ajattelutavan muutos voisi vaikuttaa instituutioiden ja rakenteiden muutokseen huolimatta siitä kuinka nopea muutosprosessi on kyseessä. (emt., 65.)

HUMAKissa hankekumppanuuksia tutkinut Määttä kertoo alustavien kokemusten osoittavan, että alkuvaiheessa tärkein tekijä on aidon yhteistyösuhteen ja

luottamuksen synnyttäminen kumppaneiden keskuudessa. Tällaisen suhteen luominen vie Määtän mukaan aikaa ja vaatii osapuolia kiinnostavaa toimintaa. ”*Joskus yhteisyö voi vaatia myös isoja törmäyksiä tai epäonnistumisen oppimisen lähteeksi.*” (Määttä 2009, 53)

Björn, Huttunen ja Kannisto 2009 kertovat kokemuksistaan ulkomaisten yhteistyökumppanien evaluoinnista, että yksi tärkeimmistä ja haastavimmista vaiheista kansainvälisen yhteistyön käynnistämisessä ja kehittämisessä on laadukkaiden yhteistyökumppanien löytäminen. Monissa korkeakouluissa yhteistyökumppanien valintaperusteita ei heidän mukaansa ole selkeästi määritelty ja valinta on perustunut pääasiassa yksittäisten henkilöiden aktiivisuuteen ja tarpeisiin sekä yhteistyötarjojen hyväksymiseen. (Björn, Huttunen ja Kannisto 2009, 148-149.)

## 2.2 Kulttuurien välinen vuorovaikutus

Kimin (2001) mukaan, ihminen syntyy tiettyyn kotikulttuuriin, johon hän ajan myötä tottuu. Jokaiseen tällaiseen kulttuuriin sisältyy niiden omat tavat ja tottumukset, erityisesti verbaliset ja nonverbaaliset koodit, jotka usein aukeavat täysin vain kulttuurin piirissä eläville ihmisille. Kulttuurin ulkopuolelta tulevan ihmisen on hankala tunnistaa vieraan kulttuurin koodien merkitystä. (Kim, Young Yun 2001 45-47.) Kulttuurien välisessä toiminnassa kotikulttuurin käsitteen ymmärtäminen on tärkeää.

Löytty (2006) sanoo kulttuurin olevan ihmisen suhde ympäristöönsä. Hänen mukaansa kulttuuri on liukas käsite, jolla voidaan selittää melkein mitä vain, aina ruoassa käytettävistä mausteista kunniamurhiin. (Löytty 2006, 117 ja 143.) Kulttuuri käsitteenä on niin moniulotteinen, että haluan tuoda ilmi, kuinka sen itse tässä tutkimuksessa ymmärrän.

*“The gap between the familiar and comfortable surroundings of home and unfamiliarity of the host environment limits the ability to function effectively.”* Kuten Kim toteaa, vieras kulttuuri on ihmiselle tuntematonta aluetta ja se vieraus rajoittaa hänen kykyään toimia tehokkaasti. (Kim 2001, 4-5.)

Kulttuurien välisestä vuorovaikutuksesta on myös hyvä muistaa, että Scollon & Scollon (1995) mukaan voimme yleistävästi tarkastella kulttuureja ja kulttuurien merkitystä viestintään, mutta on muistettava, että konkreettisessa tilanteessa ihmisten väliseen vuorovaikutukseen vaikuttavat mitä moninaisemmat seikat ja siinä kohtaavat yksilöt

*”oikeastaan ei ole olemassa kulttuurien välistä viestintää, sillä kulttuurit eivät puhu toisilleen vaan ihmiset – on siis olemassa vain ihmisten välistä viestintää”.* (Tiittula 2005, 134.)

### 2.2.1 Kulttuurien välinen kompetenssi ja tehokkuus

Kulttuurien välistä viestintää tutkinut Liisa Salo-Lee esittää (Kealeyn 1990) teorian siitä mitä tehokkailta kulttuurienvälisen työelämän toimijoilta odotetaan. Kealeyn mukaan tutkittaessa erilaisissa kansainvälisissä toimeksiannoissa menestyneitä henkilöitä on mm. todettu, että he:

- oppivat paikallisen kielen
- tuntevat paikallisen yhteiskunnan historian, politiikan ja talouden
- osoittavat kiinnostusta ymmärtää ja kunnioittaa paikallisia kollegoitaan
- saavuttavat paikallisten työtovereidensa luottamuksen ja kunnioituksen
- ovat sosiaalisessa vuorovaikutuksessa paikallisten henkilöiden kanssa
- luovat laajoja sosiaalisia verkostoja
- eivät valita
- eivät luovuta

- ilmaisevat ammatillista tyytyväisyyttä
  - sitoutuvat jatkuvaan itsensä kehittämiseen
- (Salo-Lee 2009a).

Salo-Leen mielestä nykykäsityksen mukaan kulttuurienvälinen kompetenssi ei ole vain luettelo taitoja, joita henkilöllä tulisi olla, ja jotka olisivat sellaisenaan siirrettävissä tilanteeseen kuin tilanteeseen. Hänen mukaansa kulttuurien välisesti tehokas henkilö pystyy sopeutumaan erilaisiin tilanteisiin ja toimimaan menestyksekkäästi hyvinkin erilaisten ihmisten kanssa. Olennaisimmiksi ominaisuuksiksi ja taidoiksi erilaisissa kulttuurien välisissä kohtaamistilanteissa on Salo-Leen mukaan havaittu toisen huomioon ottaminen, käytöksen joustavuus sekä viestintä- ja kulttuuriherkkyys. (Salo-Lee, 2009a).

### 2.2.2 Kulttuurien välinen viestintä

Kulttuurien välinen viestintä on terminä yleisesti tunnettu, mutta se pitää sisällään erityispiirteitä. Tärkeää on se miten kulttuurin käsite ymmärretään. Kulttuurien välinen viestintä on Jyväskylän yliopiston viestinnän tutkijan Liisa Salo-Leen mukaan viestintää eri kulttuureista tulevien ihmisten välillä.

*”Kulttuuri voi olla kansallista (suomalainen, saksalainen), etnistä (saamelainen, Afrikan amerikkalainen) tai alueellista (itäsuomalainen, pohjoisitalialainen). Kulttuurikäsitettä käytetään myös puhuttaessa esimerkiksi eri ikäpolvista (nuorisokulttuuri), sukupuolesta (naisten tai miesten kulttuuri) tai organisaatiokulttuurista (Nokia-kulttuuri).”*

Monikulttuurisuus ja kulttuurisen erilaisuuden hyödyntäminen ovat Salo-Leen mukaan monia tieteenaloja ja niiden sovelluksia askarruttavia kysymyksiä. (Salo-Lee, 2009a).



Salo-Leen mukaan suhteellisen helposti havaittavia ja tutkittavia kulttuurin ilmenemismuotoja ovat erilaiset tavat, kieli, ruoka ja vaatetus. Vaikeammin suoraan havaittavia kulttuurin ilmenemismuotoja voivat hänen mukaansa olla esim. arvot, arvostukset, uskomukset tai asenteet. Salo-Leen mukaan näiden “näkyvien” ja “näkymättömien” ilmenemismuotojen välisestä vuorovaikutuksesta syntyy tietyn yhteisön kulttuuri. (emt.).

Kansainvälisen viestinnän kompastuskivenä Salo-Lee näkee Etnosentrismin eli näkemyksen, jonka mukaan oman kansan arvojärjestelmä, ominaisuudet ja tavat ovat ainoat oikeat, tai ne mielletään muita paremmiksi. Muita kompastuskiviä ovat Salo-Leen mukaan ei-kielellinen viestintä, viestintätyylit ja arvostukset eli mahdolliset hierarkiat, se miten yksilön suhde ryhmään nähdään, sosiaalinen organisoituminen, säännöt ja suhteet ja aikakäsitys. Kulttuurien välisessä viestinnässä Salo-Leen mukaan **ei ole** ratkaisevaa mitä näytät, vaan **miten se nähdään. Ei ole** ratkaisevaa mitä sanot vaan se **miten se kuullaan.** (Salo-Lee 2009c).

### 2.2.3 Kulttuurien välinen oppiminen

Pelkosen (2005) mukaan on ollut jo pitkään itsestään selvää, että työskennellessä erilaisista kulttuurillisista taustoista tulevien ihmisten kanssa, henkilö joka ymmärtää niin sanotun kohdemaan ja kulttuurin kulttuurillisia erityispiirteitä, on kyvykkäämpi välttämään tarpeettomia kulttuurillisia väärinymmärryksiä. Oli tehtävä mikä tahansa, vuorovaikutus ja viestintä toimivat paremmin ja tehokkaammin, ja täten jos tietyt kulttuurilliset eroavaisuudet osataan ottaa huomioon. (Pelkonen 2005, 70.)

Kulttuurien välisiä eroavaisuuksia oppiessa on Pelkosen mukaan kuitenkin hyvä muistaa, että kulttuurien erityispiirteiden yleistämisen ja stereotyyppisoinnin ero on hyvin hatara. Pinnallista ja syvempää kulttuurien välistä oppimista erotellessaan Pelkonen tuo esiin kulttuurillisen jäävuorimallin. Jos oppiminen on pinnallista, nähdään vain jäävuorenhuippu kulttuurista esimerkkeinä kieli, ruoka, vaatteet, tavat ja tottumukset. Jos oppiminen ja ymmärrys ovat syvempää laatua, myös pinnan alla olevia kerroksia, esimerkiksi kommunikointitapoja, arvoja, uskomuksia ja asenteita voidaan myös havaita ja ymmärtää. (Pelkonen 2005, 71)

Jotta kulttuurien välisessä oppimisessa voitaisiin kehittyä, täytyy seuraavien kompetenssien— tieto, havainnointikyky, arvot ja asenteet sekä taidot ja käyttäytyminen— toimia yhteistyössä. Tässä Pelkonen nostaa esiin kaksi asiaa. Henkilökohtaisen kulttuurillisen havainnointikyvyn kehittämisen sekä globaalin keskinäisen riippuvuuden havaitsemisen. (emt., 73.)

### 2.3 Kansainvälisyys Humanistisessa ammattikorkeakoulussa

Globalisaation myötä maailma on pienentynyt. Välimatkat, joiden kulkemiseen meni aiempina vuosikymmeninä pitkiä aikoja, taitetaan nykypäivänä nopeasti, ja internetin myötä kaukainenkin yhteistyökumppani on käden ulottuvilla sähköpostin ja muiden internetin tarjoamien mahdollisuuksien myötä (Vartia 2009, 9-14). Myös opetuksessa tämä on otettu huomioon ja jokaisella oppilaitoksella on nykyisin kansainvälistymisen suunnitelma. Humanistisessa ammattikorkeakoulussa se on Kansainvälistymisstrategia.

Käyttämäni Kansainvälistymisstrategia (2006-2009) sai työni kirjoittamisen aikana uuden version loppusyksystä 2009. Tässä työssä on käytetty vain tuota vanhempaa versiota, koska yhteistyö on tapahtunut ennen vuotta 2009, ja koska uusi versio ilmestyi myöhässä ajatellen tämän tutkimuksen aikataulua.

*”Humanistinen ammattikorkeakoulu (HUMAK) on verkostomaisesti toimiva humanistisen- ja kasvatustieteiden sekä kulttuurialan ammattikorkeakoulu. HUMAKin tavoitteena on edistää koulutuksen kansainvälistymistä”. (Humanistisen ammattikorkeakoulun Kansainvälistymisstrategia 2007- 2009, 4).*

HUMAKin kansainvälistymisen vahvuuksia ovat Kansainvälistymisstrategian mukaan:

- humanistinen toimintaperiaate, mikä näkyy vuorovaikutteisuuden korostuksessa opetussuunnitelmatasolla
- valtakunnallinen verkosto-organisaatio
- toimintaympäristöjen monipuolinen hyödyntäminen osana korkeakoulun tutkimus ja kehitystyötä
- kiinteät suhteet lähialueen toimijoihin
- kansainvälisten suhteiden jatkuva päivittäminen
- koulutusohjelmatasolla johtava asema oman alan koulutuskentällä (emt., 6.)

Kansainvälisten asioiden toimintaa ohjaa HUMAKissa kansainvälisten asioiden työryhmä, jonka tehtävänä on mm. jakaa koulutusohjelmille kv-toimintaan käytävissä olevat taloudelliset resurssit sovittujen tavoitteiden mukaisesti. Tämän ohella kullakin koulutusohjelmalla on kansainvälisten asioiden työryhmä. Koulutusohjelman kv-työryhmässä käsitellään mm. opetussuunnitelma, tutkimus & kehittämis- ja hanketyöhön liittyviä asioita. (emt., 8)

HUMAKissa kv-toiminnot jakautuvat useammalle henkilölle. HUMAKissa toimii kv-asioiden koordinaattori, jonka tehtäväalueet liittyvät kansainvälisten asioiden järjestelyyn yleisellä tasolla. Jokaisella koulutusohjelmalla on myös erikseen kv-asioista vastaava lehtori, joka hoitaa kansainvälisyyteen liittyviä asioita opetuksen rinnalla. Hänen tukena ovat koulutusyksiköiden kv-asioista vastaavat leh-

torit sekä koulutusohjelmien yliopettajat. Kv-asioista vastaavien lehtoreiden vastualueena mainitaan yksikkötason kv-toiminnan käytäntö, yliopettajien rooli on taas tehostaa kv-toiminnan merkitystä opetussuunnitelma, tutkimus ja kehitystyön yhteydessä. Opintosihteerit ja opiskelijatutorit taas avustavat lähtevien ja saapuvien vaihto-opiskelijoiden ohjaamisessa ja opastamisessa. (emt., 8.)

Kv-toiminnan rahoitus koostuu strategian mukaan lähinnä HUMAKin ulkopuolisista lähteistä. HUMAKin kansainvälisen toiminnan rahoitus saadaan pääasiassa opetusministeriön oppilaitokselle myöntämästä perusrahoituksesta ja erillisiin kv-toimintoihin myöntämästä hankerahoituksesta (mm. työoppiminen ulkomailla ja kansainvälisen toiminnan kehittäminen). Kansainväliseen toimintaan etsitään HUMAKissa kv-strategian mukaan taloudellisia resursseja tarpeen mukaan Erasmus, Leonardo ja työoppimisapurahojen lisäksi mm. lähialue ja kehitysyhteistyöhön sekä ministeriöiden, maakuntien ja lääninhallitusten kansainväliseen toimintaan suunnatuista rahoituslähteistä. (emt., 8.)

Opiskelijaliikkuvuutta HUMAKissa tapahtuu mm. suorittamalla työoppimista ulkomailla. Nykyisten toimivien paikkojen lisäksi uusien soveltuvien vaihtopaikkojen etsimiseen varataan kv-strategian mukaan resursseja. Yhteistyö eri kansalaisjärjestöjen ja yritysten kanssa auttaa löytämään sopivia työoppimispaikkoja näiden runsaiden ulkomaisten yhteyksien välityksellä ja opiskelijoita aktivoidaan itse etsimään työoppimispaikkoja. (emt., 10.)

HUMAKissa jokaisella koulutusohjelmalla on myös omat tavoitteet, jotka on määritelty kv-strategiassa. Kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelman kansainvälisen toiminnan osalta koulutusohjelman palvelutehtävään liittyy kolme linjausta, joita ovat: kommunikaatiotaitojen kehittäminen, kansalaistoiminnan ja nuorisotyöhön liittyvien innovaatioiden välittäminen eurooppalaisesti ja maailmanlaajuisesti sekä globaalia vastuuta kantavien yhteisöjen toimintaan osallistuminen. (emt., 12.)

Kv-strategian mukaan Kansalaistoimintaan ja nuorisotyöhön liittyvien innovaatioiden välittäminen eurooppalaisessa ja maailmanlaajuisessa viitekehyksessä näkyy HUMAKissa partnereiden kanssa toteutuvina tutkimus ja kehitysprojekteina, opiskelija ja opettajavaihto-ohjelmina sekä kansainvälisinä työoppimispaikkoina Suomessa ja ulkomailla. Globaalien yhteisöjen toimintaan osallistuminen näkyy kansalaistoimintaan ja nuorisotyöhön liittyvinä kehitysyhteistyöhankkeina yhteistyössä kansalaisjärjestöjen kanssa. (emt., 15.)

Tehtävän työn laatua seurataan HUMAKissa kv-strategian mukaan erilaisilla arviointi- ja seurantamenetelmillä. HUMAKista valmistuneiden opiskelijoiden kansainvälisten opintojen vaikutusta työllistymiseen seurataan korkeakoulun omien ja ulkopuolelta tulevien auditointi toimenpiteiden avulla. HUMAKin sisäistä verkkoa käytetään kv-raporttien ja kv-tiedon jakamiseen. HUMAKista ulkomailla opintojaan suorittavien opiskelijoiden kohdalla sovelletaan arviointikäytäntöjä, joiden avulla HUMAKin toiminnan kannalta arvokkaiden ulkomaisten oppilaitosten hyödyntäminen on tehokasta. Tässä opiskelijoiden laatimat matka ja opintoraportit toimivat arvioinnin tukena. (emt., 17.)

HUMAKin kansainvälisten suuntautumisopintojen työoppimis- ja projektiopinnot sekä mahdollisesti niistä nousevat opinnäytetyöt asettavat kansainvälistymisstrategian mukaan merkittäviä uusia haasteita ulkomaisille työoppimiskohteille, joten laatukriteerit täyttäviä uusia työoppimispaikkoja etsitään edelleen. Työoppimisessa kiinnitetään kv-strategian mukaan erityistä huomiota ulkomaisten, vastaanottavien työelämän organisaatioiden valmiuksiin vastaanottaa HUMAKin kansalais- ja nuorisotyön opiskelijoita. (emt., 18-19.)

### 3. TUTKIMUKSEN TAUSTAA

Lähtiessäni tutkimaan Humanistisen ammattikorkeakoulun yhteistyötä Bosnia ja Hertsegovinassa, en tiennyt paljoakaan siitä, mitä yhteistyön merkeissä oli tehty. Halusin selvittää millaiset lähtökohdat toimijoilla oli ollut ja millaista yhteistyötä tuzlalaisten kanssa oli tehty. Rajasin tutkimaani aluetta käsittelemään erityisesti Humanistisen ammattikorkeakoulun yhteistyötä kahden Tuzlan kaupungissa sijaitsevan järjestön, Amica Educan ja Zemlja Djecen, kanssa. Seuraavassa selvitän tutkimuksen taustoja ja yhteistyössä mukana olleita organisaatioita.

### 3.1 Humanistinen ammattikorkeakoulu ja yhteistyö Bosnia ja Hertsegovinassa

Humanistinen ammattikorkeakoulu on tehnyt yhteistyötä Bosnia ja Hertsegovinassa jo vuodesta 2005. Alun pienimuotoisesta yhteistyöstä on päädytty pitkäkestoisiin ja moniammatillisiin yhteistyöprojekteihin, joissa on ollut mukana monia yhteistyötahoja sekä Bosniasta, että Suomesta. (Nissinen 2009).

HUMAKin Kansainvälisen nuoris- ja järjestöyhteistyön kehittäminen Bosnia-Hertsegovinan ja Suomen välillä hankkeen tavoitteena on ollut HUMAKin mukaan vahvistaa paikallisia kansalaistoiminnan ja nuorisotyön toimijoita Bosnia-Hertsegovinassa ja lisätä suomalaisten ymmärrystä bosnialaisten nuorten, nuorisotyöntekijöiden ja kansalaistoimijoiden elämästä, toimintamahdollisuuksista ja tulevaisuuden toiveista. Nissinen (2009, 19) mainitsee tavoitteeksi vielä kansainvälisen yhteistyön vahvistamisen kansalaistoiminnassa ja nuorisotyössä Bosnia-Hertsegovinassa ja Suomen välillä. Yhteistyötahoja hankkeessa olivat Palvelualojen ammattiliitto Pam ry., Suomen ammattiliittojen solidaarisuuskeskus SASK ry., Etnocult ry. sekä paikalliset toimijat Bosnia-Hertsegovinassa. (Humanistinen ammattikorkeakoulu 2009b).

Juuret tuzlalaisten toimijoiden kanssa tehdyille yhteistyölle löytyvät Faces festivaalin ja Etnokult nimisen järjestön kautta. Mukana Faces festivaali yhteistyössä oli Pinklandin nuorisotalo Banovicissä, joka on Zemlja Djece järjestön hallinnoima kuten Telex Teenage Centerkin. Tätä kautta saatiin kuulla Tuzlassa sijaitsevasta Telexistä. Yhteistyötä tehtiin muutama vuosi ainoastaan Pinklandin nuorisotalon kanssa. (Nissinen 2009 ja Srna 2009).

Yhteistyö tuzlalaisten kanssa alkoi vuonna 2007, jolloin lehtori Ruut Nissinen vieraili Tuzlassa Zemlja Djecessä, Telex Teenage Centerissä ja Amica Educassa, joissa sovittiin yhteistyön aloittamisesta. Vierailun tarkoituksena oli etsiä opiskelijoille mahdollisia työoppimistyöpaikkoja. Ensimmäiset HUMAK opiskelijat lähtivät tuzlalaisiin organisaatioihin vuoden 2008 keväällä. HUMAKin pitkäaikainen Suomen ja Bosnian välisen nuorisotyön ja kansalaistoiminnan yhteistyön kehittämisen projekti päättyi vuonna 2008. (Nissinen 2009 ja Srna 2009).

Humanistisen ammattikorkeakoulun yhteistyö tuzlalaisten järjestöjen kanssa on perustunut opiskelijavaihdolle. Lisäksi on tehty koulutusyhteistyötä, tietovaihtoa ja pyritty kohti laajempaa hanke- ja koulutusyhteistyökokonaisuutta hakemalla yhdessä rahoitusta laajempaan EU-rahoitteiseen Tempus 4-hankkeeseen. Pääpaino yhteistyössä on ollut opiskelijavaihdossa ja yhteensä tuzlalaisissa organisaatioissa on tähän mennessä ollut n.10 opiskelijaa. Vuoden 2009 alussa yhteistyötä pitkään tehnyt Ruut Nissinen jäi äitiysvapaalle. Saman vuoden alussa Tuzlaan lähti toinen opiskelijaryhmä HUMAKista. (Nissinen 2009 ja Srna 2009).

### 3.1.1 Telex Teenage Centre

Tuzlanski Tinedždžerski Centar, ”Telex” englanninkieliseltä, ja tässä työssä käytetyltä nimeltään Telex Teenage Centre, on Tuzlaan vuonna 1995 perustettu nuorisotalo, joka toimii yhteistyössä Zemlja Djece järjestön kanssa sen alaise-

na. Zemlja Djece on 1995 perustettu järjestö, jonka tavoitteena on tarjota apua kärsiville ja hädänalaisille lapsille rodusta, etnisyydestä, sosiaalisesta ja uskonnollisesta taustasta ja riippumatta. Zemlja Djece saa rahoituksensa pääasiassa ulkomaisilta rahoittajilta. Telex on paljon muutakin kuin pelkkä nuorisotalo, sillä sen tiloissa tehdään monenlaista sosiaalityötä ja se on mukana monenlaisissa projekteissa. (Telex 2008).

Telex tarjoaa psykososiaalista tukea lapsille, nuorille ja perheille. Toimintamuotoina ovat erilaiset aktiviteetit, konsultointi ja informointi sekä katulapsityö. Aktiviteettien kohderyhmänä ovat 12–19-vuotiaat nuoret. Nämä aktiviteetit on jaettu vapaaehtoistyöhön, tietotekniikka-, musiikki-, urheilu-, tanssi-, englanninkieli- ja journalismiryhmiin. Jokaisella ryhmällä on oma vastuuhjaajansa ja ryhmän koko vaihtelee aktiviteeteittain. Sen lisäksi järjestetään tapahtumia ja retkiä. Konsultointi ja informointi tarkoittavat muun muassa henkilökohtaista ohjausta erilaisissa normaalielämän asioissa, esimerkiksi lastenhoidossa, hygieniassa ja monessa muussa. Lisäksi yhdessä opiskelijoiden ja muiden järjestöjen kanssa järjestetään teemapäiviä ja kansalaisvalistusta Tuzlassa. Katulapsityössä pyritään vähentämään katulasten määrää ja parantamaan heidän asemaansa Tuzlan kaupungissa. (Telex 2008).

### 3.1.2 Amica Educa

Amica Educa -järjestö on poliittisesti ja hallinnollisesti sitoutumaton järjestö, jonka tarkoituksena on kasvattaa yksilöiden elämänlaatua sodan jälkeisessä yhteiskunnassa. (Amica Educa 2009).

Amica Educa perustamisen taustalla on sveitsiläinen järjestö Amica Schweiz. Järjestö perustettiin sodan jälkeen vuonna 1996 auttamaan ja tukemaan sodasta kärsineitä naisia ja lapsia tarjoamalla heille ruoka-avun lisäksi psykologista



sekä terveydellistä apua. Virallisesti Amica Educa perustettiin vasta vuonna 1999. Vaikka sota on ohi, sodan vaikutukset näkyvät Bosnia ja Hertsegovinas- sa: maan heikko taloudellinen tilanne sekä huono infrastruktuuri ja asuintilanne heijastuvat maassa edelleen. Sodan posttraumaattiset kokemukset näkyvät maassa ihmisten henkisten ongelmien kasvuna sekä väkivallan ja levottomuu- den lisääntymisenä. (emt.).

Amica Educa tukee sodasta kärsineitä ihmisiä vahvistamalla yksilöitä aktiivisiksi kansalaisiksi ja kasvattamalla ihmisten elämänhalua erilaisilla aktiviteeteilla, joi- ta kehitetään koko ajan lisää. Järjestön tarkoitus on edistää Bosnia ja Hertsego- vinan koulutuksen ja sosiaalipalveluiden kehitystä ja vahvistaa ihmisiä kohti de- mokraattista yhteiskuntaa. Kehityksen taustalla on myös tavoite ”lähentyä” kohti muuta Eurooppaa. (emt.).

### 3.2 Bosnia ja Hertsegovina

Slaavilaiset asuttivat Bosnia ja Hertsegovinan 600-luvulla. Alueetta hallitsivat Serbian ja Kroatian kuningaskunnat, kunnes 1000-luvulla alue tuli Unkarin ku- ningaskunnan hallintaan ja itsenäistyi vuonna 1180. Bosnia säilyi itsenäisenä aina vuoteen 1463, jolloin se liitettiin osaksi Osmanien valtakuntaa. Osmanival- lan aikana Bosniassa tapahtui islamisaatio, jonka aikana maahan muutti useita muslimeita ja lisäksi monet bosnialaiset kääntyivät islaminuskoon. Vuonna 1908 Bosnia ja Hertsegovina liitettiin osaksi Itävalta-Unkaria. (Noel Malcolm 2002 2- 12; 43 ; 51-69 ; 135-138.)

Ensimmäinen maailmansota sai alkunsa Sarajevon laukauksilla 28. kesäkuuta 1914 Gavrilo Principin surmatessa arkkiherttua Franz Ferdinandin Sarajevossa. Ensimmäisen maailmansodan jälkeen Bosnia ja Hertsegovinasta tuli vuonna 1929 osa Jugoslavian kuningaskuntaa. (emt., 155-157 ja 164-169.)

Toisen maailmansodan aikana Saksa miehitti Jugoslavian 1941 ja Bosnia ja Hertsegovina alistettiin kroaattinationalistisen Ustaša-liikkeen valtaan. Ustašan hallinto tappoi tuhansia serbejä, juutalaisia ja romaneja. Josip Broz Titon johtamat kommunistiset partisaanit ja monarkistiset četnikit taistelivat Ustašaa ja saksalaisia miehitysjoukkoja vastaan. Toisen maailmansodan jälkeen Bosnia ja Hertsegovinasta tuli osa kommunistista Titon hallitsemaa Jugoslavian liittovaltiota. (emt., 174-179 ja 193-194.)

Jugoslavian hajoaminen alkoi vuonna 1989 Slovenian erotessa ensimmäisenä liittovaltiosta. Hajoamisen taustalla oli pelko serbijohtajan Slobodan Miloševićin aikeista luoda Jugoslaviasta serbien dominoiva valtio. Bosnia ja Hertsegovina ilmoitti eroavansa Jugoslaviasta vuonna 1992 kansanäänestyksen perusteella, jota suurin osa Bosnian serbeistä oli boikotoinut. Pian tämän jälkeen maa ajautui sisällissotaan, jota käytiin vuosina 1992-1995 kolmen etnisen ryhmän kroaattien, muslimien ja serbien välillä. Sodan aikana kuoli neljännes miljoona ihmistä, yli miljoona ihmistä lähti maanpakoon ja sodan jälkeen maan sisällä oli 800 000 pakolaista. (emt., 213-214, 230-231, 234, 251,252. ja Bosnian Institute 2009).

Sodan päätyttyä perustettiin YK:n järjestämänä nykyisen mallin mukainen kahteen osaan jaettu Bosnia ja Hertsegovina. Bosnian valtio on jaettu kahteen osaan, josta Lehti (1999) toteaa seuraavaa

*”Bosnia on käytännössä jakautunut etnisiin tasavaltoihin – virallisesti kahteen, serbien sekä kroaattien että muslimien yhteiseen, mutta jälkimmäisen sisälle voidaan piirtää myös selkeä rajalinja”.*  
(Lehti 1999 22; Bosnian Institute 2009).

### 3.2.1 Bosnia ja Hertsegovinan erityisyys

Suomen kehitysyhteistyötä Bosnia ja Hertsegovinassa tutkineet Berggren & Olin (2004) tuovat ilmi seuraavaa. Kehitysyhteistyöohjelma ei ole osa maan hallinnon strategiaa. Paikallisilla kumppanijärjestöillä on usein monimutkaiset hallintorakenteet, heikot hallinnolliset taidot ja heikko raportointikyky. Bosnia ja Hertsegovinan kansalaisyhteiskunnalla on myös hyvin lyhyt kokemus kansalaisjärjestöistä ja riittämätön kapasiteetti rakentaa yhteistyötä suomalaisten kansalaisjärjestöjen ja paikallisten yhteistyökumppanien kanssa. Tästä syystä tulisi parantaa yhteistyön rakennuskomponenttien kapasiteettia suomalaisten ja paikallisten kansalaisjärjestöjen välillä. Konfliktinjälkeisestä tilanteesta johtuva ulottuvuus vaatii innovatiivisempia lähestymistapoja kuin tavallinen kehitysyhteistyö. Suomella on ollut hyvin huono näkyvyys Bosnia ja Hertsegovinassa ja ulkoministeriöllä on havaittu toisinaan olevan riittämättömät ja päivittymättömät tiedot Bosnia ja Hertsegovinan tilanteesta. (Berggren & Olin 2004, 6-7.)

Bosnia ja Hertsegovinassa on havaittu Berggrenin ja Olinin mukaan saavutetun suurta edistystä. Bosnialaiset ovat heidän mukaansa asteittain siirtämässä fokusta konfliktinjälkeisen tilanteen haasteista ja siitä selviämisestä poliittisiin ja taloudellisiin haasteisiin. Bosnia ja Hertsegovina on siirtymässä tilanteeseen, jossa sen hallinnollisten instituutioiden on otettava harteilleen täysi vastuu koko valtiosta. Tämä on korkea vaatimus, ottaen huomioon hallinnollisen kapasiteetin tason ja johdon tilanteen tällä hetkellä. Kehittämisen tarve kapasiteettien rakentamisessa on havaittu suureksi ja kansainvälinen yhteisö onkin havaittu olevan muuttamassa suhtautumistaan Bosniaan tarjotakseen apua ja tukea jatkossakin. Annettu tuki tulee olemaan rajoitetumpaa, mutta osoitettuna erityisissä oloissa oleviin tärkeisiin kohteisiin. Tämän avun tulisi tukea, ei korvata bosnialaisten omia pyrkimyksiä. (emt., 81-82.)

Valikoiva ulkopuolinen tuki Bosnia-Hertsegovinalle on Berggrenin ja Olinin mukaan välttämätöntä, jotta Bosnia pääsisi yli vallitsevasta siirtymävaiheesta. On

oleellista, että Bosnia ja Hertsegovinan kasvaminen kokonaiseksi valtioksi onnistuu. Ne jotka ovat vähääkään perillä Bosnia ja Hertsegovinan tilanteesta ymmärtävät, että väkivallan uhka siellä ei ole vielä ohitse. (emt., 81-82.)

Bosnia-Hertsegovinassa kansainvälinen yhteisö tarkoittaa yhä enenevässä määrin EU:ta. Suomi on aktiivinen kolmella tärkeimmällä yhdistymis- ja tasapainottumisprosessin sektorilla. EU tulee olemaan maassa pitkään ja EU:n linjan mukaisesti niin on myös Suomen osalta. (emt., 81-82.)

Bosnia-Hertsegovina on hyvin erityinen monesta syystä. Tällä hetkellä on meillä eräänlainen Post-conflict tilanne. Tätä tilannetta kuvaa hyvin Ruohomäki (2005), jonka mukaan Daytonin rauhansopimuksella aikaan saatu hallinto ei ole pystynyt luomaan Bosnia-Hertsegovinaan hyvää hallintoa. Lisäksi ongelmia on paljon mm. järjestäytyneitä rikollisuutta, korruptiota, harmaan talouden 50 % - osuus bruttokansantuotteesta. Ruohomäen mukaan Bosnian kansalaisyhteiskunta on heikko ja sotien aikana luotu yhteys politiikan toimijoiden ja rikollisten välillä on edelleen voimissaan, hallinnon rakenteet ovat heikot ja hauraat. (Ruohomäki 2005, 29-31.)

Lehti tuo esiin (1999) mielenkiintoisia ajatuksia liittyen lännen suhteeseen Bosniassa Bosnian rauhansopimus perustui lännen ajamaan linjaan Bosnian Jugoslavian aikaisten rajojen loukkaamattomuudesta ja Bosnian säilyttämisestä edes muodollisesti yhtenä valtiona.

*”Perinteisen näkemyksen mukaan valtion pitäisi määrittää kansalaisuus ja Bosnian valtion olemassaolon oletuksen perustuvan bosnialaisuuden ympärille. Bosnialaisuus on kuitenkin kansalaisuutena jäänyt utopiaksi, jota ei ole syntynyt”.* (Lehti 1999, 22.)

Projektiraportissamme havaitsimme kommunikointiin liittyviä ongelmia Bosnia-Hertsegovinassa huomionarvoista oli, että kommunikointi projektin tiimoilta pe-

rustui 35 prosenttisesti englannin kieleen, 25 prosenttisesti bosnian kieleen 5 prosenttisesti suomen kieleen ja loput oli näiden kielten yhdistelmän ja nonverbaalisen viestinnän sekasotkua. Mielestämme bosnian kielen opettelu on välttämätöntä ja ilman halua opiskella ja oppia bosnian kieltä on aika turha lähteä Bosniaan ollenkaan. (Hellman & Iisakkila 2009).

#### 4. TUTKIMUSKYSYMYYS

Tutkimuskysymykseni oli: kuinka Humanistisen ammattikorkeakoulun ja Zemlja Djecen ja sen alaisen Telex Teenage Centerin sekä Amica Educan tekemä yhteistyö on koettu ja kuinka sitä voisi kehittää? Tarkoituksena oli ottaa selvää mitä kehitettävää yhteistyön osapuolilla mahdollisesti on kansainvälisen yhteistyön tekemisessä?

Alakysymyksinä tutkimuksessa olivat: millaisista lähtökohdista yhteistyöhön on lähdetty? Mitä odotuksia yhteistyölle on ollut ja mitä siltä odotetaan tällä hetkellä? Miten yhteistyö ja kommunikaatio yhteistyökumppanien välillä ovat toimineet? Mitä yhteistyössä voitaisiin parantaa ja mitkä yhteistyön vaikutukset ovat olleet? Mitä yhteistyöltä odotetaan tulevaisuudessa ja mitä sillä halutaan saavuttaa? Lisäksi haluttiin vertailla eri osapuolten (opiskelijat, lehtorit, organisaatiot, työntekijät) näkemyksiä yhteistyöstä ja toisistaan yhteistyökumppaneina ja yhteistyön tekijöinä.

Laajemmassa kontekstissa halusin selvittää kuinka laajasti yleistettävissä tämän tutkimuksen aikana ilmenevät seikat HUMAKIN kansainvälisyysasioissa ovat. Erityisesti kansainvälisen työharjoittelun osalta. Tässä yhteydessä halusin tuoda ilmi yleisiä havaintoja ja mahdollisia kehityskohteita HUMAKIN kv-kentällä.

## 5. TUTKIMUSMENETELMÄT

Tutkimusmenetelminä tutkimuksessa käytettiin haastattelua ja osallistuvaa havainnointia. Valitut menetelmät valikoituivat sen takia, että yhteistyössä mukana olleita henkilöitä ei ollut paljon, ja heidät oli kohtuullisen helppo tavoittaa. Tutkimusaineisto kerättiin vuoden 2009 aikana keväällä Bosnia ja Hertsegovinassa ja syksyllä 2009 Suomessa. Aineisto litteroitiin ja käytiin läpi syksyllä 2009.

Tutkimusmenetelmien yhteydessä tutkin myös tutkimuksen luotettavuuden näkökulmaa. Yleisesti tutkimuksen luotettavuuden kannalta on hyvä tiedostaa, että tutkimus suoritettiin suhteellisen lyhyen ajan sisällä. Tutkimus oli myös osa tutkijan omaa oppimisprosessia. Tutkimusta suoritettiin vieraassa kulttuurissa ja vieraalla kielellä, joka on otettava huomioon, vaikka sen vaikutuksia onkin pyritty huomioimaan tutkimusta tehdessä.

### 5.1 Haastattelu

Erilaisia haastattelutapoja on monia erilaisia. Tässä tutkimuksessa on käytetty teemahaastattelua, jossa haastattelun teema on tiedossa, mutta kysymysten tarkka muoto ja järjestys puuttuu. (Hirsjärvi, Remes, Sajavaara 2009, 208). Haastattelujen teemana olivat yhteistyö ja kokemukset siitä sekä kansainvälisyys, kulttuurienvälisyys ja kulttuurierot, ja Suomessa erityisesti kansainvälisyys ammattikorkeakoulussa. Haastattelut suoritettiin, yhtä lukuun ottamatta, yksilöhaastatteluna ja ne tallennettiin sanelukoneella ja muistiinpanovälineillä ja litteroitiin haastattelun jälkeen.

Haastatteluissani halusin välttää liian tarkkoja kysymyksiä ja antaa haastateltaville mahdollisuuden tuoda näkemyksiään esille mahdollisimman vapaasti. Bosniaassa tehtyjen haastattelujen osalta nousi tosin hyväksi asiaksi se, että minulla oli selkeät kysymykset joihin toivoin vastausta, koska haastateltavat halusivat nähdä kysymykset etukäteen. Amica Educan johtaja Alić ei ennen haastattelua tuntenut minua, koska en ollut hänen kanssaan muuten tekemisissä, joten hän suhtautui haastatteluun varovaisesti ja oli tarkka antamiensa vastausten kanssa ja halusi tarkastaa, että ymmärsin kaiken oikein.

Haastatteluista kolme tein Bosnia ja Hertsegovinassa, opiskellessani siellä keväällä 2009. Haastattelukielenä oli englanti, jota haastateltavat osasivat vaihtelevasti. Useassa haastattelussa tuli ilmi, että joihinkin kysymyksiin haastateltavat olisivat osanneet vastata enemmän, jos olisivat osanneet englantia paremmin. Huomioin vieraan kielen käytön haastatteluissa, käymällä heidän kanssaan vastaukset läpi haastattelun päätteeksi. Haastateltavat eivät kuitenkaan muuttaneet vastauksiaan tarkistuksen aikana.

Bosnia ja Hertsegovinassa haastattelujen suorittamisessa oli ongelmia, jotka eivät johtuneet ainoastaan vieraasta kielestä. Yhden haastateltavan terveydentilasta johtuen, en voinut suorittaa face to face haastattelua, joten yksi haastatteluista oli sähköpostihaastattelu. Bosnia ja Hertsegovinassa tehtyjen haastattelujen osalta täytyy todeta, että olin myös hyvin otettu rehellisistä vastauksista, joita haastateltavat antoivat, ottaen huomioon, että haastattelut tehtiin kulttuurienvälisesti. Haastateltavat toimivat organisaatioissaan johtotehtävissä, koska halusin tuoda ilmi yhteistyöstä vastaavien henkilöiden näkökulmat.

Bosnialaiset haastateltavat olivat: Sahiba "Siba" Srna, Zemlja Djecen apulaisjohtaja, jonka tehtäviin kuuluu kansainvälisten asioiden hoito koko Zemlja Djecessä, Admir Beha Zemlja Djecen alaisen Telex Teenage Centerin johtaja,

joka oli toiminut suomalaisten opiskelijoiden ohjaajana ja Selma Alić, Amica Educa järjestön johtaja.

Bosniasta paluun jälkeen tutkimustilanne arvioitiin uudelleen. Tutkimukseen haettiin myös näkökulma, jossa suomalaiset arvioivat yhteistyötä. Haasteltavina Suomessa olivat opiskelijat Sirja Salminen ja Pilvi Kokkonen, kaksi yhteistyössä mukana ollutta lehtoria Ruut Nissinen ja Riikka Jalonen. HUMAKin Kansalaistoinnin ja nuorisotyön koulutusohjelman kv-vastaavan Sari Höylän haastattelu oli tyyliltään asiantuntijahaastattelu ja se ei liittynyt suoranaisesti Tuzla yhteistyöhön vaan yleisesti kansainvälisyyteen Humanistisessa ammattikorkeakoulussa.

Suomessa haastattelut tehtiin haastattelijan ja haastateltavan omalla kielellä, joten se vähensi vastausten ymmärtämisen ongelmia. Haastateltavat olivat poikkeuksetta innokkaita osallistumaan haastatteluun. Huomion arvoista on, että tunsin haastateltavat Suomessa etukäteen aiempien opintojeni kautta.

Haastattelujen luotettavuutta heikentävänä asiana Hirsjärvi ym. (2009, 206-7) mainitsevat, että haastateltavat saattavat antaa sosiaalisesti suotavia vastauksia. Tiettyjä hyviä ominaisuuksia saatetaan korostaa ja negatiivisista asioista saatetaan vaieta. On haastattelijan tulkintakyvystä kiinni kuinka nämä asiat havaitaan. Lisäksi Hirsjärvi kertoo haastatteluaineiston olevan tilanne ja kontekstisidonnaista eli henkilöt saattavat puhua toisissa tilanteissa toisin kuin toisissa. Tämä pitää ottaa huomioon tuloksia tulkittaessa.

## 5.2 Osallistuva havainnointi

Suoritin osallistuvaa havainnointia sekä Suomessa että Bosnia ja Hertsegovinassa. Bosnia ja Hertsegovinassa osallistuvan havainnoinnin merkitys oli suu-



remppi, sillä siellä voitiin havainnoida kansainvälistä yhteistyötä lähemmin ja päivittäin. Suomessa havainnointia tehtiin opintojen yhteydessä ja kv-suunnittelu-palaverieissa. Kirjasin havainnot havainnoinnin jälkeen opinnäytetyöpäiväkirjaan.

Suoritin Bosnia ja Hertsegovinassa osallistuvaa havainnointia jokapäiväisessä toiminnassa työskennellessä Telexillä. Suoritin osallistuvaa havainnointia myös vapaa-ajalla keskusteluissa, tapaamisissa ja illanvietoissa. Tällä tavoin osallistuvalla havainnoinnilla saatua aineistoa tuli runsaasti.

Osallistuvalla havainnolla voidaan saada tietoa siitä toimiiko yhteistyö niin kuin sen sanotaan toimivan ja toimivatko ihmiset siten miten he sanovat toimivansa. Hirsjärven ym. (2009, 213) mukaan havainnoin hyvänä puolena on, että voidaan saada välitöntä ja suoraa tietoa luonnollisessa ympäristössä. Havainnoinnin hyvänä puolena tutkimuksessa oli, että havainnoitsijan ei usein välttämättä oletettu havainnoivan tilanteita. Havainnoija joutuu usein ottamaan roolin ryhmässä. Tässä tutkimuksessa havainnoijan roolilla ryhmässä, varsinkin Bosniasa, oli positiivisia vaikutuksia, asioita pystyi näkemään paremmin toisen kulttuurin näkökulmasta. Objektiivisuuden määrään tutkittavan asian suhteen ryhmäroolilla oli varmasti myös merkitystä.

Osallistuvassa havainnoinnissa havaintoihin vaikuttavat monet asiat. Henkilön rooli ja asema, mutta myös henkilökohtaisemmat asiat ja ylipäätään kaikki aina tunteista ja ennakkoluuloista arvoihin ja asenteisiin. Edellä mainitut asiat ovat vaikuttaneet tehtyihin havaintoihin ja se on hyvä ottaa huomioon tulkittaessa havainnointia.

## 6. TUTKIMUSTULOKSET

## 6.1 Lähtökohtia yhteistyölle

Yhteistyöhön osallistuneiden yhteisinä lähtökohtina voidaan mainita halu jakaa tietämystä, visioita ja oppia toisilta kansalaistoiminnan ja nuorisotyön saralla kulttuurien välillä. Kaikkien osapuolten lähtökohtina oli tutustua vieraaseen kulttuuriin ja mielenkiinto tehdä kansainvälistä työtä.

Tuzlalaisten lähtökohdista tulee mainita myös, että he olivat tottuneita, että aloite kansainväliseen yhteistyöhön tulee ulkomailta. Tuzlalaiset sanoivat olevansa aina valmiina tarttumaan tilaisuuteen, kun se heidän eteensä tulee. Nämä tilaisuudet he kokevat lähtökohtaisesti tulevaisuuden mahdollisuutena. Lisäksi molempien bosnialaisten organisaatioiden mukaan he eivät odottaneet yhteistyöltä paljon, koska eivät tieneet mitä siltä voisi odottaa. Rehellisesti sanottuna en tiedä, mutta en myöskään usko, että heillä esimerkiksi olisi kansainvälisyysstrategiaa tai vastaavaa. Telexillä oli totuttu ottamaan vastaan ”opiskelijavapaaehtoisia” (student-volunteers) ulkomailta, kun taas Amica Educalla ei ollut aiempia kokemuksia ulkomaisista opiskelijavapaaehtoisista.

Tuzlalainen järjestöjohtaja toteaa, että aluksi hän yritti miettiä, mitä kriteereitä HUMAKilla on ulkomaisille yhteistyökumppaneille, johon se opiskelijoitaan lähettää ja mietti sitä miten eri järjestöt voivat ne täyttää. Mitään kummempia kriteereitä hän ei ollut löytänyt tai pystynyt keksimään.

Bosnialaiset ihmettelivät opiskelijoiden heikkoa etukäteistietämystä työoppimispaikoista. Tosin he ymmärsivät, että ulkomailta on usein vaikea saada tietoa ja varsinkaan ymmärtää täysin millaiseen paikkaan ollaan menossa. Yleisesti Bosnia ja Hertsegovinasta ja sen tilanteesta suomalaiset tiesivät bosnialaisten mielestä hyvin.

HUMAKin suunnalta haluttiin tutkia mitä yhteisöpedagogiopiskelijat voisivat osaamisellaan saada aikaan esimerkiksi kehittäjänä kansainvälisessä työoppimisessa. Lisäksi lähtökohtana oli selkeästi luoda turvallinen kumppanuussuhde ja laajempi hanke opiskelijoille suorittaa opintojaan. Tätä varten haluttiin tuttu ja turvallinen kumppani, jonka lehtorit tuntevat. Tarkoituksena päästä pois HUMAKissa vallitsevasta nykyisestä tilanteesta, jossa opiskelijat tekevät kehittämissankkeita ja opinnäytetöitä useissa eri paikoissa ympäri maailmaa.

Eroina lähtökohdissa oli se, että bosnialaisilta (Zemlja Djece) yhteistyökumppaneilta tuli aloite rahoituksen hankkimiseen yhdessä, johon HUMAKin puolelta ei ollut varauduttu. Bosnialaisten mukaan syyt tähän olivat järjestöjen huono rahoitustilanne Bosniassa ja he toivoivat HUMAKilta apua rahoitukseen, koska HUMAK on tunnettu ja arvostettu kansainvälinen toimija, joka on hyvin perillä nuorisotyön kehitystilanteesta.

Opiskelijoiden lähtökohdat ulkomaanjaksolle olivat asetettu matalalle ja ulkomaille lähdettiin lähinnä hankkimaan kokemuksia työstä ulkomailta ja oppimaan uutta. Opiskelijoilla oli lisäksi aiempia kokemuksia ulkomailta, jonka perusteella heidän mielestään oli parempi, että odotukset eivät ole ainakaan liian korkealla. Lisäksi kaikilla opiskelijoilla oli kokemuksia kulttuurishokista, joten he osasivat varautua siihen.

Ensimmäisen Tuzlaan lähetetyn opiskelijaryhmän opiskelijat kokivat perehdytyksen riittäväksi, tosin kohdemaahan päästyään he havaitsivat ennakkokäsityksensä olleen karumpia kuin todellisuus. Heille järjestettiin Bosnia ja Hertsegovinaan lähtevien ryhmätapaamisia ja heille järjestettiin koulutusta, jossa bosnialaista kulttuuria tuntevat henkilöt ja aiemmin Bosnia ja Hertsegovinassa olleet opiskelijat kertoivat kokemuksiaan. Tosin opiskelijat kokivat saaneensa näiden perehdytyksen kautta enemmän tietoa yleisesti Bosniasta kuin kohdeorganisaatioista.

Erona vuotta aiemmin Bosniassa olleisiin opiskelijoihin olen havainnut, että heille järjestettiin perehdytyskoulutusta, jossa kerrottiin kohdemaasta ja kohdeorganisaatioista. Meille, vuonna 2009 Tuzlaan lähteville, ei järjestetty ollenkaan perehdytyskoulutusta. Saimme ainoastaan tietopaketin Bosniasta, joka oli lisäksi mielestämme vanhentunut. Sen lisäksi saimme kuulla aiempien opiskelijoiden kokemuksista Bosniassa parin tunnin ajan projektiseminaarissa. Varsinaista toimintaamme varten järjestettiin ainoastaan yksi suunnittelupalaveri, joka tapahtui viikko ennen lähtöpäiväämme. Erot kahden opiskelijaryhmän perehdyttämisessä olivat valtavat ja kaikki tämä tapahtui vain yhden vuoden kuluessa.

## 6.2 Kokemuksia yhteistyöstä

Bosnialaisen johtajan mukaan ilman läheistä kontaktia lehtoreiden kanssa ei ollut aina selvää mihin opiskelijoiden tulisi keskittyä vaihtonsa aikana, mitä he ovat siellä tekemässä ja oppimassa, millä koulutuksellisella tasolla opiskelijat ovat ja miten heidän organisaatiossaan voisi hyödyntää opiskelijoiden osaamista. Tämä osoittaa sekä sen, että HUMAKin tiedonkulussa on ollut aukkoja, mutta myös sen kuinka riippuvaisia Bosniassa ollaan kontaktista päättävän tahon kanssa, eli tässä tapauksessa lehtorien kanssa.

Bosnialaisten mukaan olisi tärkeää tietää paremmin mitä HUMAKissa opetetaan ja vastaavasti myös se, että HUMAKissa tiedetään mitä Bosniassa tehdään, jotta opiskelijavapaaehtoisten vaihto aika olisi hyödyllisempää. On huomattu, että opiskelijat eivät ole saaneet riittävää perehdytystä ja tietoa siitä mitä he ovat tekemässä, eikä työntekijöille ole ollut selvää, millaisia työtehtäviä opiskelijoille voi antaa ja mitä heiltä voi odottaa.

Bosnialaiset kertoivat henkilökemioiden mukanaan tuomista ongelmista, joita he olivat kokeneet. He kertoivat, että aina henkilökemiat eivät kohtaa ja että heillä on sekä hyviä, että huonoja kokemuksia. Henkilökemioiden toimivuutta on etukäteen mahdoton arvioida ja niitä on myös vaikea ennakoida. Tärkeintä on toimia mahdollisimman avoimin mielin ja kuten Vartia toteaa kulttuurien välisen herkkyyden olevan ihmissuhdetietoja ja tärkeää ei ole vain sisäinen tietous toisen kulttuurin arvomaailmasta vaan myös kyky laittaa käytäntöön se minkä tietää. (Vartia 2009, 56-57.)

Järjestöt tuovat ilmi, että vaatii paljon työtä, jos ottaa opiskelijoita työhön omaan organisaatioon. Amica Educan taholta tuotiin useaan kertaan esille, että siellä pohditaan aina tarkkaan etukäteen onko heillä milloinkin resursseja ottaa vastaan opiskelijoita. Opiskelijoiden ottaminen on hänen mielestään enemmän auttamista kuin yhteistyötä, koska kieli ja kulttuuri ovat opiskelijalle vieraita.

Opiskelijoiden mukaan yhteistyö toimi hyvin verrattuna aiempiin maihin, joissa he olivat olleet suorittamassa opintojaan, joissa kulttuuri ja toimintaympäristö olivat olleet hyvin erilaiset kuin Suomessa. Bosnia ja Hertsegovinan ja Suomen toimintaympäristö ei tunnu niin erilaiselta, jos vertailukohdaksi ottaa Etelä-Amerikan tai Afrikan valtioita.

Opiskelijat toivat ilmi ongelmat HUMAKin ohjaamisen järjestämisessä. Opiskelijoilla oli parhaimmillaan ollut kolme eri opintosuorituksia ohjaavaa ohjaajaa. Tällainen kolminaisuus koettiin ongelmaksi, koska koettiin, että täytyi aloittaa kolme kertaa alusta alkaen. Viimevuotiset opiskelijat kokivat myös, että HUMAKin puolelta oli lupailtu bosnialaisille liikaakin ja he kokivat tämän heikentäneen heidän suhdettaan kohdeorganisaatioihinsa. Lisäksi opiskelijat olivat vielä myöhemminkin saaneet kuulla, *”ettei teidän tarvitse tulla tänne kertomaan meille kuinka asioita täällä pitäisi tehdä”* ynnä muita vastaavia kommentteja.

Lehtoreiden mukaan yhteistyö ei ole aina toiminut parhaalla mahdollisella tavalla. Myöskään tieto ei ole aina kulkenut halutulla tavalla HUMAKin ja järjestöjen välillä. HUMAKista tuodaan ilmi se, kuinka yhteistyössä on ollut huonoja kokemuksia myös opiskelijoista. Tämän takia kansainvälisessä toiminnassa halutaan tulevaisuudessa painottaa opiskelijaryhmiä ja useampia lehtoreita kaivataan mukaan toimintaan.

### 6.3 Kulttuurien välinen kommunikaatio ja yhteistyö

Yleinen kulttuurinvaihto koettiin kaikkien osapuolten parissa erittäin hyödylliseksi ja opettavaiseksi. Bosnialaisen järjestöjohtajan sanoin *”kulttuurien välisessä yhteistyössä oppii paljon, ei ainoastaan vieraasta kulttuurista, vaan myös siitä miten oma kulttuuri nähdään vierain silmin.”*

Suurimpana haittana viestinnälle koettiin yhteisen kielen puutteesta koituvat ongelmat ja kaikille osapuolille oli selvä, että olettamuksia ja väärinymmärryksiä tulee, koska yhteistyötä ei tehdä omalla äidinkielellä. Yleisesti sanallinen viestintä koettiin kuitenkin kohtuullisen onnistuneeksi, mutta esimerkkejä kieliongelmaista löytyi monia. Tärkeäksi koettiin, että kieliongelmat osattiin ottaa huomioon toiminnassa.

Siitä mitä kieltä yhteistyössä käytetään ilmeni eroavaisuuksia *”Ongelma monen työntekijän kanssa Telexillä oli etteivät he osanneet puhua englantia”*, toteaa opiskelija. Mistä johtuu, että koetaan ongelmaksi, ettei Bosnia-Hertsegovinassa osata englantia? Yleistys siitä, että osaamalla englantia pärjää kansainvälisessä yhteistyössä on vaarallinen yleistys ja se johtaa usein ongelmiin. En tiedä kuinka hyvin tieto siitä, millä kielellä yhteistyötä tehdään ja mitä kieltä missäkin osataan oli osattu ottaa huomioon etukäteen? Tätä painotetaan mielestäni etukäteen liian vähän tai ei ollenkaan.

Bosnialaiset toivat esille sen, että pärjätäkseen Bosniassa on hyvä olla valmis opiskelemaan bosniaa, koska moni ei englantia bosniassa puhu tai ainakaan koe osaavansa puhua. Esimerkiksi Telexin johtaja ja opiskelijoiden ohjaaja Beha kertoi, että hänen huono englanninkielen taitonsa haittaa osaltaan yhteistyötä, vaikka ulospäin saa kuvan, että Behan englannin kielen taito on vähintään yhtä hyvää kuin suomalaisten opiskelijoiden. Bosnialaiset totesivat, että olisi myös hyvä jos opiskelijat osaisivat bosniaa jo tullessaan sinne.

Bosnialaisten mukaan yleisesti HUMAKin lehtorien kanssa tehtävässä yhteistyössä kieliongelmiä ei ole niin paljoa, sillä kaikki yhteistyöhön osallistuvat osaavat englantia. Erona tähän on opiskelijoiden kanssa tehtävä työ. Opiskelijat ovat mukana jokapäiväisessä työssä, johon taas osallistuu paljon henkilöitä, jotka eivät osaa englantia ollenkaan tai osaavat sitä hyvin vähän.

Koulutusta bosniassa järjestänyt lehtori tuo ilmi ongelmat käytettäessä tulkkia

*”meillä oli tulkki koko ajan, mutta täytyy sanoa, vaikka häntä on keuhuttu niin mulla jäi semmoinen tunnelma ja olo, että viestini ja sen sävy ei mennyt läpi. Jotenkin tuntui, että puhuin loukkaavasti.”*

Kuten Salo-Lee (2009) toteaa, tärkeintä ei ole se mitä sanot vaan se miten se kuullaan.

Sekä HUMAKin lehtorit, että opiskelijat olivat kokeneet ongelmaksi bosnialaisen kulttuurin autoritäärisyyden ja sen, että viestinnässä oli ongelmia myös bosnialaisten organisaatioiden sisällä. Suomalaiset myös huomasivat selkeitä eroja Telexin ja Amica Educan organisaatioissa. Amica Educan havaittiin olevan lähempänä suomalaista työkulttuuria työyhteisön avoimuuden ja johtamistavan suhteen.

Paikallisilta nuorilta yliopisto-opiskelijoilta sain kuulla myös Telexin sisänpäin lämpiävästä organisaatiosta. Nuoret kertoivat, että Telexillä ei kovin paljoa haluta tehdä avointa yhteistyötä kaikkien nuorten kanssa ja että tiukka hallintorakenne estää Telexiä toimimasta avoimesti ja suunnittelemattomasti improvisoiden. Nuorten mukaan Telex on hallintotavaltaan byrokraattista ja sulkeutunutta. (Tutkimuspäiväkirja 2009).

HUMAKin puolelta havaittiin ongelmia asioiden suunnittelussa ja eroista organisaatioiden välillä. HUMAKilaiset kertoivat, että joskus tuntui, että Bosniassa saatettiin puhua asioista positiivisesti vain siitä syystä, että siten miellytettäisiin toista. Toisinaan taas saatiin huomata, että oli tehty virheellisiä tulkintoja viestinnän erilaisuudesta johtuen. HUMAKin lehtori toteaa mm. seuraavaa

*”Viestintäkulttuuri, tapakulttuuri ja pedagoginen kulttuuri ovat erilaisia. Pedagogisesti Bosniassa on totuttu siihen, että ohjaaja on aina oikeassa, sanoo mitä tehdään, oppilaat ovat nuoria tai aikuisia ja vaikenevat: Tämä oli aika iso kynnyks saada heidät esittämään kritiikkiä tai mielipiteitä tai olemaan eri mieltä.”*

Sekä lehtorit että opiskelijat olivat havainneet, että bosnialaisilta oli vaikea saada todellista, rehellistä ja suoraa kritiikkiä. Suomalaiset kokivat tämän vaikeuttavan toiminnan suunnittelua ja kehittävän toiminnan tekemistä. On vaikeaa koettaa tehdä tavoitteellista toimintaa, jos toinen on aina sitä mieltä, että mikä tahansa mitä voi tehdä on hyvää ja kaikki on hyvin. Tätä tutkimusta tehdessä huomasin, että kyllä bosnialaisilta saa myös kriittisiä kommentteja ja kehittävää palautetta, mutta se vaatii luottamuksellisen suhteen luomista paikan päällä bosniassa ja sen että heillä on selkeä näkemys mitä ollaan tekemässä.



Bosnialaiset kertovat, että kommunikaatiota, varsinkin henkilökohtaista kommunikaatiota tarvittaisiin selkeästi enemmän. Heidän mielestään yhteistyö voisi olla organisoidumpaa, seuratumppaa ja raportoidumpaa. Heidän mielestään olisi ehdottoman tärkeää, että myös bosnialaiset pääsisivät käymään Suomessa. Se, että vain toinen osapuoli matkustaa toiseen maahan, ei ole heidän mukaansa paras mahdollinen tapa tehdä yhteistyötä. Olisi hyvä luoda jonkinlainen yhteistyöryhmä tai yhteisö, molemmille puolille, jotta välttyttäisiin henkilöstön vaihdosta aiheutuvat ongelmat ja jotta voitaisiin luoda yhteiset pelisäännöt yhteistyölle.

Opiskelijoiden mielestä olisi parempi, jos Telexillä ohjaaja olisi joku työntekijöistä, eikä joku Telexin tai Zemlja Djecen johtajista. Lisäksi opiskelijat olisivat halunneet enemmän rehellistä palautetta organisaatioilta Bosniasta ja että nämä olisivat ymmärtäneet, että opiskelijat ovat siellä oppimassa uutta. Opiskelijat kokiivat myös, että Bosniassa ei täysin ymmärretty mitä opiskelijat olivat tulleet Bosniaan tekemään.

*”Se oli hassua et ne oli tyytyväisiä, että ulkomailta tulee opiskelijoita, mutta he eivät ei antaneet mitään raameja, et mitä me siellä voitaisiin tehdä. Sanovat vaan, et kaikki käy ja voitte tehdä mitä vaan, niin oli hankala lähtee tekemään mitään.”*

Bosnialainen johtaja toi esiin ohjaajuuden tärkeyden. Hän kertoi, että tämän vuotisella (2009) opiskelijalla Amica Educassa oli ollut selkeitä ongelmia verrattuna aiempaan vuoteen, koska tänä vuonna ei ollut määritelty selkeää ohjaajaa, koska aiempi ohjaaja oli juuri vaihtanut työpaikkaa. Amica Educan mielestä ulkomaille lähtevällä opiskelijalla on helpompaa jos hän on ihmisenä avoin, ulospäin suuntautunut ja kysyvä. Amicalla Educalla ollaan tyytyväisiä tämän hetkiseen tilanteeseen, mutta heillä on kyllä halua kehittää yhteistyötä, jos HUMAKilla on halua kehittää sitä.

Opiskelijat ja bosnialaiset totesivat yhteistyön olevan liikaa yksittäisten henkilöiden varassa. Kaivattiin enemmän vastuunjakoa, jotta tietotaitoa ja osaamista voitaisiin paremmin jakaa. Bosnialaiset kertoivat mm., että kun HUMAK-yhteistyötä pitkään tehnyt lehtori jäi pois yhteistyö loppui lähes täysin.

Opiskelijat totesivat myös, että ulkomailla olon jälkeen heillä olisi ollut enemmän sanottavaa ja tietoa jota olisi voinut jakaa, mutta tähän ei tarjoutunut tilaisuutta. Lisäksi oli havaittu, että lehtoreilla ei ollut näkemystä siitä millaisessa tilanteessa ja olosuhteissa opiskelijat ulkomailla toimivat.

Bosnialaisten mielestä HUMAKissa voitaisiin tehdä enemmän suunnittelua ja selkeyttää tavoitteita sen suhteen mitä he haluavat opiskelijoiden ulkomailla tekevän. He olivat havainneet opiskelijoilla olevan paljon vapauksia ulkomailla tehtävän työn tavoitteiden suhteen.

Lehtorien osuudesta yhteistyöntekijöinä ilmeni, että tapaamiset olisivat jääneet todella vähiin, jos Tuzlassa ei olisi päästy käymään muun Bosnia-yhteistyön kautta. HUMAKin lehtorien vierailut Tuzlaan olivat mahdollisia lähes pelkästään, muualla Bosnia ja Hertsegovinassa tapahtuvan yhteistyön takia. Tämä johtui heidän mukaansa rahoituksesta, joka tulee HUMAKissa muualta. Eräs lehtori kysyy oleellisen kysymyksen, että eikö olisi kumppanuuden kannalta eduksi, että olisi varoja lähettää lehtoreita varta vasten paikalle? Lisäksi toivotaan mahdollisuutta vastaanottaa bosnialaisia Suomeen. HUMAKin lehtori sanoi: *”kumppanuutta ei synny sillä, että lähettää sähköpostia.”*

## 6.5 Yhteistyön vaikutuksia

Bosnialaiset löytävät paljon yhteistyön hyviä vaikutuksia. Bosnialaiset ovat saaneet hyvin paljon uutta tietoa nuorisotyöstä ja sen tekemisestä. HUMAKin kans-

sa tehdyn yhteistyön nähdään olevan tähän asti tehdystä yhteistyöstä tuloksellista. Bosnialaiset toivovat että yhteistyöllä olisi laajempiakin vaikutuksia yhteistyölle myös Suomen ja Bosnia ja Hertsegovinan valtioiden välillä. Bosnialaiset kertoivat, että opiskelijoiden kautta saa paljon tietoa ja oppii näkemään asiat toisin. Nuorisotyö on erilaista eri maissa, erilaisia ongelmia ja eri paikoissa on omat erityispiirteensä.

Amica Educasta kerrotaan, että yhteistyö HUMAKin kanssa on auttanut Amica Educaa saavuttamaan paremman statuksen ja arvostusta myös paikallisten yhteistyökumppanien silmissä. Se, että päätettiin ottaa opiskelijoita koettiin Amica Educassa hyväksi myös tulevaisuutta ajatellen.

Bosnialaiset olivat erityisen tyytyväisiä Tempushankkeeseen, johon oli haettu rahoitusta yhdessä useiden muiden yhteistyökumppanien kanssa. Hanke ei ollut saanut rahoitusta, mutta bosnialaiset olivat sitä mieltä, että se oli todella hyvä hanke ja että lähtisivät mielellään vastaavaan mukaan uudelleen.

Opiskelijat huomasivat kokemuksiensa vaikuttaneen positiivisesti omaan ammattitaitoon Suomessa. Oman ammattitaidon huomattiin kehittyneen erityisesti kulttuurienvälisessä toiminnassa. Lehtorien mukaan opiskelijat olivat oppineet paljon omasta ammattitaidostaan ja siitä mitä he todellisuudessa osaavat tehdä.

Lehtorit kokivat oppineensa paljon erityisesti vieraan toimintaympäristön erityisyydestä. Lehtorit kokivat, että oli opittu todella paljon ylipäänsä kansainvälisessä ympäristössä tehtävästä yhteistyöstä tulevaisuutta varten. Lehtoreiden mukaan ei pidä olettaa, vaan aina ottaa selvää mitä asioita tiedetään ja missä mennään ja mitkä ovat yhteiset tavoitteet. Erään lehtorin sanoin *”pitäisi tehdä niin kuin me opetetaan, eikä niin kuin me tehdään”* Puhuessaan laajemmin HUMAKin Bosnia ja Hertsegovinassa tekemästä yhteistyöstä lehtori kertoo yhteistyön tuloksista:

*”jos miettii paljonko yhteistyö on tuottanut opinnäytetöitä ja opintopisteitä niin ei puhuta mistään pikkuhankkeesta. Hanke on toiminut merkittävänä suunnanantajana, koko kv-kentän tulevaisuutta ajatellen.”*

## 6.6 Yhteistyön tulevaisuus

Yhteistyön tulevaisuudesta ei osattu tai uskallettu sanoa mitään suurempaa. HUMAKin puolella yhteistyön jatkoa mietitään ja arvioidaan. Bosnialaisilla on yhteistyön suhteen positiiviset näkymät. Yleisesti bosniassa odotetaan mahdollisia seuraavia projekteja, opiskelijoita. Yhteistyön nähdään olevan stand by tilassa.

Opiskelijat olivat yksimielisesti sitä mieltä, että yhteistyötä tulisi jatkaa. Kaikista kokemastaan huolimatta he kokivat, että tuzlalaiset yhteistyökumppanit tekevät arvokasta työtä ja että yhteistyö on kannattavaa. Opiskelijoiden kokemukset vaihtoajasta ja bosnialaisesta kulttuurista olivat pelkästään positiivisia.

Opiskelijat kokivat, että heidän kokemuksensa pitäisi ottaa nykyistä paremmin huomioon. Eräs opiskelija tuo ilmi osuvasti opiskelijoiden yhtäläisen näkemyksen opiskelijavaihdosta ja sen huomioon ottamisessa myös laajemmassa mielessä:

*”kun opiskelija lähetetään johonkin maahan olisi hyvä katsoa, että hän saa oikeasti tukea ja että sitä koko yhteistyötä siltäkin kantilta ajateltaisiin. Projektin ja muun onnistumisen kannalta olisi hyvä, että pystyttäisiin muokkaamaan vaatimuksia yms. asioita ja lisäämään konkreettista tukea. Ja opintojen ja opinnäytetyön tuloksia olisi hyvä hyödyntää tulevaisuudessa, että katsoisi mitä voi ja kannattaisi tehdä Bosniassa todellisuudessa, minkälaista yhteistyötä*

*HUMAK voisi lähteä tekemään, mikä olisi järkevää ja mikä ei, taval-  
laan että kaikella olisi joku jatkumo.”*

HUMAKin lehtorilla on selkeä visio siitä miten yhteistyö hänen mukaansa ideaali tilanteessa toimisi.

*”Enemmän lehtoreita mukaan ja lisää vaihtuvuutta. Ja että voitai-  
siin käydä avointa dialogia asiantuntijatasolla siitä, että mitä kehit-  
tämistarpeita siellä on ja mitä HUMAKin opintosuunnitelmassa on  
mitä he voisi tarjota meille. Vastavuoroisuutta. Sieltä voisi tulla  
asiantuntijoita tänne. Yliopisto- yhteistyö meidän ja Tuzlan yliopis-  
ton kanssa. He voisivat kehittää järjestön ja yliopiston yhteistyötä,  
et se voisi tukea paikallisen kansalaisyhteiskunnan kehittymistä. Ja  
me voitaisi mallintaa samaa ja käydä tästä vuoropuhelua. Ei sillä  
näkökulmalla, että me mennään ja kehitetään jotain siellä tai he tu-  
levat ja kehittävät jotain täällä. Vaan, että kehitetään tahoillamme ja  
arvioidaan kokemuksia. Kaikista optimaalisinta olisi, että voitaisiin  
toimia toisillemme mentoreina mallinuksissa jossa on mukana yh-  
teiskunnan tahot, nuoret ja korkeakoulut.”*

Tulevaisuudessa hyvälle yhteistyölle on hyvät edellytykset, mutta se vaatii pa-  
rempaa panostusta yksinkertaisissa asioissa esim. tiedonkulun ja kulttuurien vä-  
lisen ymmärtämisen osalta. Tietoa pitää jakaa ja yhteistyötä laajentaa. Opiskeli-  
joiden tietoja on hyvä hyödyntää tässä kehittämistyössä. Tärkeää olisi päästä  
pois tilanteesta, jossa oletetaan paljon ja tiedetään vähän. Seuraava yhteistyötä  
tehneen lehtorin lause on kuvaava: *”Uskon, että siellä Bosniassa tehdään hy-  
vää työtä, mutta en ole varma onko meillä ymmärrys siitä, mitä se hyvä työ on?”*

## 7. POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimukseni tarkoituksena oli tutkia, miten Humanistisen ammattikorkeakoulun yhteistyö kahden Bosnia ja Hertsegovinalaisen järjestön kanssa on sujunut, ja miten sitä voisi parantaa. Aihetta ei suoranaisesti ollut tutkittu aiemmin. Tutkimusta löytyi Humanistisen ammattikorkeakoulun pitkäaikaisten yhteistyöhankkeiden tiimoilta, jotka tässä työssä jätettiin käsittelemättä. Aiempi tutkimus oli hankkeen tuloksia ja onnistumista arvioivaa tutkimusta tai yksityiskohtaisempaa tutkimusta Bosnia ja Hertsegovinasta. Lisäksi niiden näkökulma oli usein lähempänä lehtoreiden tutkimus- ja kehittämistyön näkökulmaa. HUMAKin omaa kansainvälistä yhteistyötä tarkastelevaa tutkimusta ei löytynyt.

Tuloksista kävi ilmi, että yhteistyötä tehdään mielellään, ja siitä on havaittu olevan hyötyä sekä yksilöllisellä, että organisaatioiden tasolla. Yhteistyön kautta oli opittu, sekä kansainvälisen yhteistyön tekemisestä, että omasta organisaatiosta. Yhteistyöhön ja sen tavoitteisiin suhtauduttiin realistisesti. Yhteistyön nähtiin olevan valmiustilassa, valmiina yhteistyön kehittämiseen, jos tarvetta ja halua ilmenisi. Yhteistyöllä nähtiin olevan hyvät tulevaisuuden näkymät. Kehitettävää yhteistyössä nähtiin olevan silti huomattavasti.

Yhteistyö nähtiin bosnialaisten näkökulmasta yksipuolisena, koska yhteistyötä tehdään pelkästään Bosniassa, vain yhteistyön toinen osapuoli matkustaa ja toinen toimii vastaanottajana ja avunsaajana. Varmasti osin tästä syystä bosnialaisten oli havaittu esittävän hyvin vähän kriteereitä ja kritiikkiä sekä osallistuvan yhteistyön suunnitteluun heikosti. Yhteistyökumppaneilla havaittiin olevan puutteellisia tietoja toisistaan ja viestinnässä oli ollut katkoksia puolin ja toisin.

Yhteistyön havaittiin olleen liikaa yksittäisten henkilöiden varassa ja toivottiin, että voitaisiin luoda yhteistyötä tekevä työryhmä, jossa olisi mukana useampia henkilöitä Suomesta ja Bosnia ja Hertsegovinasta. Yhteistyön osalta oli havaittu, että tarvitaan enemmän tapaamisia, suunnittelua ja arviointia, jotta siitä voi-

taisiin tulevaisuudessa hyötyä enemmän. Bosnialaiset olivat valmiita laajempaan yhteistyöhön. Erityisen tyytyväisiä he olivat olleet laajempaan yhteistyöhankkeeseen (Tempus) ja toivoivat vastaavan hankkeen toteutuvan tulevaisuudessa.

Opiskelijoiden perehdyttämisessä ja ohjaamisessa havaittiin puutteita HUMAKin osalta. Opiskelijat kokivat, että heidän kokemuksiaan ei otettu huomioon. Opiskelijoista oli yhteistyön osapuolilla huonoja ja hyviä kokemuksia. Opiskelijoilla oli havaittu olevan hyvin erilaisia motiiveja kv-harjoittelun ja siihen sitoutumisen suhteen.

Kansainvälinen harjoittelu ei ollut bosnialaisille kovin tuttua ja he olivat havainneet, että opiskelijoilla on paljon vapauksia harjoittelun suhteen, ja heidän mielestään harjoittelua voisi suunnitella enemmän etukäteen. Bosnialaisille havaittiin olevan tärkeää, että heillä on yhteys johtavassa asemassa toimiviin henkilöihin Suomessa.

Keskeiset käsitteet osiossa esitetystä teoriasta iso osa oli kehitysyhteistyön kentältä. Kehitysyhteistyön käsitteiden soveltuvuus korkeakouluissa tehtävään kansainväliseen yhteistyöhön ei ole mutkaton. Korkeakoulujen tekemän kansainvälisen yhteistyön käsitteet ovat yhteneviä kehitysyhteistyön käsitteiden kanssa, mutta eivät täysin identtisiä. Tutkimuksessa tutkittu yhteistyö ei ollut kehitysyhteistyötä. Tämä on hyvä pitää mielessä.

Mukana olleilla bosnialaisilla järjestöillä ei ole (ainakaan tällä hetkellä) kansainvälistymisstrategian kaltaista kokonaisuutta, josta voitaisiin tarkastella yleisellä tasolla heidän tavoitteitaan kansainvälistymiseen liittyen. Kansainvälisyys ja kansainvälistymissuunnitelmat ovat Bosniassa enemmänkin yksittäisten henkilöiden päiden sisällä tai muuten yhteistyökumppanien tavoittamattomissa.

Verman (2005, 60) mukaan työpaikan toimintakulttuuri määrää sen, minkälaista vuorovaikutus työntekijöiden välillä on, ja mitä toisilta odotetaan ja halutaan. Työpaikan kulttuuri koostuu usein kahdesta toimintakulttuurista: virallisesta ja epävirallisesta. Virallinen on määritelty toimintasuunnitelmissa ja strategioissa, kun taas epävirallinen kertoo, kuinka työntekijät oikeasti hoitavat työnsä. Mielestäni tämä Verman teksti kuvaa hyvin tilannetta tämän yhteistyön osalta. Kokeuksien perusteella Telexillä on todellakin kaksi eri tapaa toimia. Todellisen työn ei ajatella olevan sama kuin sen mitä raportteihin kirjoitetaan. Nissinen (2009, 26) tuo koulutusyhteistyötä Bosnia ja Hertsegovinassa tehneenä ilmi Hakkaraisen, Paavolan ja Lipposen (2003) teorian, jonka mukaan käytännön haasteena saattaa olla se, että yhteisö voi olla niin erottamaton osa toimintaympäristöä, että se voi tukea rutinoitumista vanhoihin käytäntöihin ja näin ollen olla esteenä innovatiivisuudelle ja uusien toimintatapojen muodostumiselle. Kuvaus sopii äärimmäisen hyvin Telexin asemaan Tuzlassa.

Mielenkiintoista oli myös se, ettei HUMAKin yhteistyötä tehneille lehtoreille ollut täysin selvää se, kuka yhteistyöhenkilöistä teki mitäkin ja miten vastuu yhteistyöstä oli jaettu. Myös erot tietämyksessä olivat suuret lehtorien välillä. Tieto ei selvästi ollut kulkenut lehtorilta toiselle. Lisäksi laajemmassa mittakaavassa tuli ilmi, että uudet lehtorit saattavat joutua HUMAKissa tilanteeseen, jossa he joutuvat ottamaan harteilleen vastuita asioista, joita ei ole ehditty heille täysin selvittämään. Lisäksi yksittäisten lehtoreiden vastuulle jää usein niin paljon asioita, ettei niistä selvitä ilman priorisointia, ja silloin joku yksittäinen asia saatetaan joutua jättämään vähemmälle huomiolle. Näitä asioita ovat olleet esimerkiksi yksittäiset kansainväliset harjoittelut tai harjoittelijat.

Suurissa linjoissa ja strategioissa jää usein käsittelemättä oppiminen, joka liittyy väärynmäryksiin ja virheiden tekemiseen. Suunnittelulla ja etukäteisvalmistautumisella pyritään usein liian korkeisiin tavoitteisiin, joita joudutaan epärealistisesti tavoittelemaan raportointivaiheessa. Virheitä tehdään ja on tärkeää, että



niiden tekemisestä opitaan. Jos ei opita, toistetaan vuodesta toiseen samoja virheitä.

Omasta mielestäni todellinen keskustelu opiskelijoiden ja kv-toiminnasta vastaavien välillä on jäänyt liian vähäiseksi. Tästä johtuen on syntynyt kaksi todellisuutta, joista johdannossa mainitsin, virallinen todellisuus, joka vastaa tavoitteita ja tilastoja, joihin opiskelijat raporteissaan pyrkivät. Mutta lisäksi on todellisuus, josta ei puhuta kuin opiskelijoiden keskuudessa. Tämä jälkimmäinen todellisuus on lähempänä kansainvälisen toiminnan realiteetteja. Jos tulevaisuudessa halutaan kehittää kansainvälistä toimintaa, tämä toinen todellisuus on syytä ottaa huomioon.

Lehtorit toivat usein esiin sen, että bosnialaiset eivät kysyttäessä halunneet kommentoida tai suhtautua kriittisesti yhteistyön suunnitteluun. Voidaan kysyä, kuinka paljon bosnialaiset, avunsaajan asemastaan, kokevat olevansa valmiita kommentoimaan ulkomaisen koulutuksen sisältöä? Kuinka tasa-arvoisena bosnialaiset kokevat itsensä tässä yhteistyössä? Kuinka paljon yhteistyöstä tehdään bosnialaisilta tulevien syiden takia, bosnialaisten lähtökohdista?

Humanistisen ammattikorkeakoulun ongelmana on lehtorien vaihtuvuus. Suuren vaihtuvuuden takia on havaittu olevan mahdollista joutua tilanteeseen, jossa kukaan ei oikein tiedä missä mennään. Tieto ei kulje. Tällaisiin epäkohtiin tulisi kiinnittää huomiota, mutta jos näistä asioista ei puhuta, tai haluta puhua, ne eivät tule ikinä ilmi. Mielestäni Humanistisessa ammattikorkeakoulussa ei riittävästi tarjota mahdollisuuksia käsitellä näitä asioita yhteisesti.

Salo-Leen (2009) mukaan kansainvälisessä työelämässä menestyksenkäs viestintä riippuu siitä, miten hyvin asiakkaat ja yhteistyökumppanit havaitsevat toistensa lähtökohdat ja asemat ja miten hyvin he tulkitsevat toistensa viestejä. Onko tällainen viestintä mahdollista saavuttaa vieraillemalla paikalla kaksi kertaa

ja muuten sähköposteja lähettämällä? Opiskelijoilla olisi uusinta tietoa, mitä yhteistyöpaikkoihin kuuluu, mutta sitä ei osata kysyä eikä hyödyntää.

En tiedä onko HUMAKissa osattu ottaa huomioon sitä seikkaa, että Bosnia ja Hertsegovinassa ei olla totuttu työharjoitteluun. Työharjoittelu on heille vieras käsite, johon he ovat vasta HUMAK-yhteistyön myötä törmänneet. He ovat totuneet ulkomaalaisiin vapaaehtoiisiin, joka on käsitteenä eri asia kuin kansainvälinen työharjoittelija. Mutanen (2009, 25) kertoo harjoittelusta ulkomailla, että harjoittelun hallinnoimisen tekee haastavaksi se, että harjoittelun tunnettuus eri maissa vaihtelee. Joissakin maissa koko harjoittelun käsite on lähes tuntematon, toisaalla taas harjoittelu on hyvinkin tuttua.

Kansainvälisen vaihdon keskuksen CIMOn tekemässä Korkeakoulujen kansainvälistä harjoittelua koskevassa tutkimuksessa Mutanen kertoo, että samat ongelmat ovat yleisiä kaikissa korkeakouluissa. Kansainvälisen harjoittelun kenttä on ollut tähän päivään asti hyvin pirstaleinen ja kansainvälistä harjoittelua ovat hallinneet ministeriöt, oppilaitokset tai oppilaitosverkostot, julkiset tai yksityiset organisaatiot jne. Mutanen tekemän kyselyn mukaan monet eri tahot hoitavat kansainvälistä harjoittelua, eikä hallinnon organisointi ole aina selkeä edes yhden korkeakoulun sisällä. Mutanen mukaan kyselyn perusteella korkeakoulut pitävätkin selkeän organisoinnin puutetta yhtenä kansainvälisen harjoittelun hallinnon keskeisimmistä pulmista. (Mutanen 2009, 25.)

Mutanen jatkaa, että menestyksessä harjoitteluohjelmien hallinnointi ja toteuttaminen vaatii laajahkoa tietämystä puhtaasti hallinnollisista, henkilövaihtoon liittyvistä prosesseista, ja prosessissa mukana olevista toimijoista. Se vaatii hänen mukaansa myös laajahkoa tietämystä työelämään ja harjoittelijan vastaanottavaan maahan liittyvästä todellisuudesta, ja sen mukanaan tuomista mahdollisuuksista. (Mutanen 2009, 27.)

Tämän opinnäytetyön tulosten osalta on harmillista, etteivät bosnialaiset saata muuta kuin englanninkielisen tiivistelmän saatekirjeineen ellei tutkija halua laajempaa tiivistelmää sennepäin kirjoittaa. Samoin bosnialaiset eivät ole saaneet näytteitä opiskelijoiden tekemistä töistä aiempienkaan opiskelijoiden osalta, koska siihen ei ole mitenkään kannustettu. Kieli estää yhteistyön osapuolia näkemästä monia yhteistyön tuloksia. Yhteistyötä tekevien suomalaisten ja bosnialaisten tietoja ja taitoja voisi hyödyntää paljon paremmin puolin ja toisin.

HUMAKin Bosnia ja Hertsegovinassa tekemä työ on ollut hyvin monipuolista ja sen tutkiminen kokonaisuutena on vaikeaa, koska työ on ollut niin monimuotoista. Siksi oli hankalaa löytää vertailupohjaa sille, miten tuzlalaisten kanssa on onnistuttu verrattuna aiemmin tehtyyn työhön. Tuzlalaisten kanssa on onnistuttu ainakin siinä, että he edelleen tekevät yhteistyötä HUMAKin kanssa. Tulevaisuus näyttää mitä tämän hetkisestä tilanteesta voidaan oppia ja miten siinä voitaisiin kehittyä. Totuus on se, että koska yhteistyökumppaneiden toimintaan ei voida vaikuttaa, jää ainoaksi keinoksi kehittää omaa toimintaa.

Mielestäni HUMAKin tulisi kiinnittää enemmän huomiota tekemäänsä kansainväliseen yhteistyöhön ja etenkin, miten siinä edistytään vuodesta toiseen. Olisi mielestäni hyvä tutkia, miten eri asiat, muutokset ja toisaalta pysyvyys vaikuttavat HUMAKin kansainväliseen yhteistyöhön. Lisäksi olisi hyvä tutkia miten opiskelijoiden tiedot erilaisista kv-harjoittelupaikoista voitaisiin ottaa huomioon. Varsinkin kansainvälisessä harjoittelussa on paljon kehittämistä, ja se voisi olla hyvä tutkimuksen kohde tulevaisuudessa, niin yksittäisten harjoittelujen kuin koko kv-kentän tulevaisuuden kannalta. Onko opinnäytetyö oikea keino tutkia aihetta? Sitä en tiedä.

Onko HUMAKin ja bosnia ja hertsegovinalaisten järjestöjen kanssa tekemä yhteistyö sitten yhteistyötä vai oikeaa kumppanuutta? Sitä on vaikea sanoa, koska kumppanuuden käsite tuntuu olevan enemmän ihanne kuin todellisuutta. Tun-

tuu ihmeelliseltä, että HUMAKissa on tyydytty siihen, että raportointia, arviointia ja yhteistyötä tekee ainoastaan yhteistyön toinen osapuoli Suomessa. Toiselta osapuolelta ei kysytä juuri mitään, tai edes jaeta informaatiota, paitsi silloin kun itse ollaan tulossa käymään tai lähettämässä opiskelijoita. Toivoa on, ja pienellä kehittämisellä mahdollisuus myös todellisen kumppanuuden saavuttamiseen. Perusta on hyvä, nyt tarvitaan toimia, mikäli siihen koetaan olevan tarvetta?

## 8. LOPUKSI

Olen jokaisen ulkomaanjaksoni jälkeen entistä paremmin ymmärtänyt, että kansainvälisyyteen liittyvissä asioissa on paljon opittavaa, opiskelijoiden lisäksi myös lehtoreilla ja oppilaitoksilla. Kansainvälisen työn tekeminen on tässä mielessä vielä uusi ja alati muuttuva asia.

Huomasin jälkeensä, että olisi ollut helpompaa, jos olisin ehtinyt suunnitella tutkimustani etukäteen. Tutkimuksessani etenin nopeasti ideasta käytäntöön eli ideasta suoraan tutkimaan. Tutkimus olisi ehkä kaivannut parempaa suunnittelua ja rajaamista jo alkuvaiheessa. Tässä tutkimuksessa ratkaisuja tehtiin tutkimuksen edetessä ja ongelmien ilmetessä. Jos tutkisin samankaltaista aihetta uudelleen, suorittaisin useita haastatteluja ja käyttäisin tutkimukseen enemmän aikaa. Onneksi kyseessä oli myös oppimisprosessi, joten nämä asiat voidaan tulevaisuudessa ottaa paremmin huomioon.

Tämän työn aikana minulle tuli selväksi, mitä kaikkea liittyy Humanistisen ammattikorkeakoulun tekemään kansainväliseen yhteistyöhön. Monia ennakkokäsityksiä karsiutui pois, mutta uusia ihmettelyn aiheita tuli tilalle. Havaittiin, että kansainvälisyyden maailmassa kaikki muuttuu ja kehittyy jatkuvasti. Tämä opinäyte on vain pienen osan tarkastelua koko HUMAKin tekemän kansainvälisen

toiminnan saralta. Toivon, että työ otetaan aidosti huomioon suunnitellessa Humanistisen ammattikorkeakoulun tulevia kumppanuussuhteita ja kansainvälistä toimintaa sekä Bosnia ja Hertsegovinassa että muualla maailmassa. Olisi hienoa, jos Humanistisen ammattikorkeakoulun kansainvälistymisstrategian ylväät tavoitteet olisivat arkipäivää myös kansainvälisen toiminnan todellisuudessa.

Haluan päättää tämän työn Zemlja Djecen johtajan Sahiba Sranan toiveeseen:

*” We definitely hope in working together on solving some societal problems in regard with youth and youth work, not only in Bosnia and Finland, but also regionally. We hope it will help to overcome borders between the young people and their organisations that exist, although the integrative processes in Europe creates an illusion of a different picture. ”*

## LÄHTEET

## Kirjallisuus:

Alasuutari, Hanna 2005. Partnership and It's Conditions in development co-operation. Teoksessa Räsänen, Rauni ja Sun, Johanna (toim.) 2005. Conditions for Intercultural learning and Co-operation. Turku: Pallosalama Oy, 49-68.

Berggren, Birgitta & Olin, Anders 2004. Evaluation of Finland's Development Co-operation with Bosnia and Herzegovina. Ulkoasiainministeriö. Helsinki: Hakapaino Oy.

Björn, Nina & Huttunen, Tarja & Kannisto, Maiju 2009. Teoksessa Leppiaho, Hellevi & Pulkkinen, Annikki & Pääskylä, Marjo & Salonen, Katri & Virtanen, Satu (toim.) Kansainvälisyys osana ammattikorkeakoulujen arkea. Tampere: Tampereen yliopistopaino, 148-151.

Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara Paula 2009. Tutki ja kirjoita (15. painos). Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.

Kim, Young Yun 2001. Becoming Intercultural. Lontoo: Sage Publications Inc.

Löytty, Olli 2006. Maltillinen hutu. Jyväskylä: Gummeruksen kirjapaino Oy.

Lehti, Marko 1999. Teoksessa Vesa Saarikoski (toim.) Balkan 2000: näkökulmia ja taustoja Kaakkois-Euroopan nykytilanteelle. Turku: Turun yliopiston Poliittisen historian tutkimuksia; 17, 19-46.

Malcolm, Noel 2002. Bosnia- a short history, Lontoo: Pan Macmillian.

Määttä, Jaakko 2009. Tutkimus- ja kehittämistoiminnan kumppanuuksia rakentamassa. Teoksessa Herranen, Jatta (toim.) Kohti kumppanuuksia. Helsinki: HUMAK, 46-55.

Nissinen, Ruut 2009. Kansainvälinen koulutusyhteistyö—osaamisyhteisöä rakentamassa. Teoksessa Herranen, Jatta (toim.) Kohti kumppanuuksia. Helsinki: HUMAK, 16-31.

Pelkonen, Päivi 2005. Intercultural learning for international co-operation. Teoksessa Räsänen, Rauni ja Sun, Johanna (toim.) Conditions for Intercultural learning and Co-operation. Turku: Pallosalama Oy, 69-88.

Pitkänen, Pirkko (toim.) 2005. Kulttuurien välinen työ. Helsinki: Edita.

Ruohomäki, Olli (toim.) 2005 Development in an Insecure World. Helsinki: Hakapaino Oy. Ministry for foreign affairs of Finland.

Räsänen, Rauni 2005. Intercultural co-operation as an ethical issue. Teoksessa Räsänen, Rauni ja Sun, Johanna (toim.) 2005. Conditions for Intercultural learning and Co-operation. Turku: Pallosalama Oy, 15-34.

Tiittula, Liisa 2005. Monikulttuurisuus ja viestintä. Teoksessa Pitkänen, Pirkko (toim.) Kulttuurien välinen työ. Helsinki: Edita, 123-135.

Vartia, Niini 2009. Kotona kaikkialla. Helsinki: Kariston kirjapaino Oy.

Verma, Gajendra K 2005. Kulttuurien välisen työn lähtökohtia. Teoksessa Pitkänen, Pirkko (toim.) Kulttuurien välinen työ. Helsinki: Edita, 54-62.

Verkkolähteet:

Amica Educa 2009. Viitattu 20.11.2009.

[http://www.amica-educa.com.ba/eng\\_verzija/index\\_eng.html](http://www.amica-educa.com.ba/eng_verzija/index_eng.html).

Bosnian institute verkkosivut. Viitattu 1.11.2009

<http://www.bosnia.org.uk/bosnia/history.cfm> viitattu

CIA- World factbook Bosnia and Herzegovina. Viitattu 23.10.2009.

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/bk.html>

Humanistinen ammattikorkeakoulu verkkosivut 2009a. Viitattu 3.11. 2009.

[http://www.humak.edu/opiskelu/kansainvalisyys\\_opinnoissa/](http://www.humak.edu/opiskelu/kansainvalisyys_opinnoissa/)

Humanistinen ammattikorkeakoulu verkkosivut 2009b. Viitattu 3.11. 2009.

[http://www.humak.fi/tutkimus-\\_ja\\_aluekehitystyö/aluekehitystyö/kansainvaliset-hankkeet.html](http://www.humak.fi/tutkimus-_ja_aluekehitystyö/aluekehitystyö/kansainvaliset-hankkeet.html).

Iso-Markku, Perttu 2008. Kumppanuus ja yhteistyö ovat toimivan avun edellytyksiä Ulkoasiainministeriön verkkojulkaisussa Global.finland. Viitattu 2.11.2009.

<http://global.finland.fi/Public/default.aspx?contentid=138260>

KEPA 2009. Laatu yhteistyössä. KEPA:n verkkosivut. Viitattu 5.11.2009.

[http://www.kepa.fi/palvelut/hankeneuvonta/laatu\\_yhteistyossa](http://www.kepa.fi/palvelut/hankeneuvonta/laatu_yhteistyossa)

Mutanen, Jaana 2009 Kv-harjoittelu korkeakouluissa. Cimon verkkojulkaisut.

Viitattu 20.11.2009 [www.cimo.fi/dman/Document...ja.../kv-harjoittelu-korkeakouluissa.pdf](http://www.cimo.fi/dman/Document...ja.../kv-harjoittelu-korkeakouluissa.pdf)



Salo-Lee, Liisa 2009a. Kulttuurien välinen viestintä. Jyväskylän yliopiston Viestintätieteiden laitoksen Yhteisöviestinnän perusteiden verkkomateriaalia. Viitattu 23.10.2009.

<http://www.pkky.fi/Resource.phx/pkky/aiko/projektit/monitulkki/aineisto.htx.i1818.pdf>

Salo-Lee, Liisa 2009b. Teemana maailmalaajuinen vastuu: Monikulttuurinen osaaminen ja kulttuurinen lukutaito. Teoksessa Etusivu, opetusministeriön verkkolehti. Viitattu 23.10.2009.

<http://www.minedu.fi/etusivu/arkisto/2009/2708/globalivastuu.html>

Salo-Lee, Liisa 2009c. Monikulttuurinen maailmamme Power Point esitys. Viitattu 23.10.2009.

[http://asianet.jypoly.fi/Ajankohtaista/Monikulttuurinen\\_maailmamme.pps](http://asianet.jypoly.fi/Ajankohtaista/Monikulttuurinen_maailmamme.pps)

Ulkoasiainministeriö 2009a. verkkojulkaisu, Global.finland. Mitä kehityspolitiikka on? Viitattu 20.11.2009. <http://global.finland.fi/public/default.aspx?nodeid=15866&contentlan=1&culture=fi-FI>

<http://global.finland.fi/public/default.aspx?nodeid=15866&contentlan=1&culture=fi-FI>

Ulkoasiainministeriö 2009b. Verkkojulkaisu Global.finland. Viitattu 2.11.2009.

<http://global.finland.fi/public/default.aspx?nodeid=15796&contentLan=1>

Ulkoministeriön verkkosivut. Viitattu 23.10.2009.

<http://formin.finland.fi/public/default.aspx?nodeid=17283&culture=fi-FI&contentlan=1>

Wikipedia, vapaa tietosanakirja 2009. Viitattu 23.10.2009.

<http://fi.wikipedia.org/wiki/Kansainv%C3%A4lisyys>

## Dokumentit:

Hellman, Ida & Iisakkila, Tatu 2009. Projektiraportti– Kehittämishanke Bosnia-Hertsegovinassa. HUMAK.

Humanistinen ammattikorkeakoulu 2006. Kansainvälistymisstrategia 2007–2009.

Iisakkila, Tatu Tutkimuspäiväkirja 2009.

Telex Teenage Centre 2008, Annual Report Narrative 2008.

## Haastattelut:

Aličić, Selma. Amica Educa, johtaja. 1.3.2009 ja 22.4. Tuzla. Tatu Iisakkila.

Beha, Admira. Telex Teenage Center, johtaja. 18.5 ja 19.5.2009. Tuzla. Tatu Iisakkila

Jalonen, Riikka. Lehtori HUMAK. 10.9.2009. Nurmijärvi. Tatu Iisakkila.

Kokkonen, Pilvi. Yhteisöpedagogi. 16.9.2009. Helsinki. Tatu Iisakkila.

Nissinen, Ruut. Lehtori/Kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelman kv-vastaava (äitiyslomalla 2009–2010) HUMAK. 8.10.2009. Vantaa. Tatu Iisakkila.

Höylä, Sari. Kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelman kv-vastaava 2009–2010, HUMAK. 23.9.2009. Helsinki. Tatu Iisakkila.

Salminen, Sirja. Yhteisöpedagogi. 17.9.2009. Helsinki. Tatu lisakkila.

Srna, Sahiba. Apulaisjohtaja Zemlja Djece. 15.5 ja 24.5.2009. Tuzla. Tatu lisakkila.

## LIITTEET

### Liite 1: Kysymysrunko

1. Nimesi, organisaatio ja tehtäväsi organisaatiossa?
2. Miten olet ollut mukana yhteistyössä?
3. Millaista yhteistyötä on tehty?
4. Mitä odotuksia yhteistyölle on ollut ennen ja mitä siltä odotetaan nyt?
5. Miten kommentoit yhteistyön eri osa-alueita? Opiskelijavaihto? Muu?
6. Miten kommunikaatio on toiminut?
7. Onko yhteistyötä tehty muiden ulkomaisten toimijoiden kanssa? mitä, miten? onko eroja?
8. Millaisena näet yhteistyön tulevaisuuden?
9. Mitä yhteistyössä voisi parantaa? Miten?
10. Millaisia vaikutuksia yhteistyöllä on ollut onko hyödytty tai räsittu?

Liite 2: Kysymykset HUMAKin kansailaistoiminnan ja nuoristotyön koulutusohjelman kv-vastaavalle.

1. Mitkä ovat ulkomaille lähtevän opiskelijan tärkeimmät ominaisuudet?
2. Mitä opiskelijan oletetaan saavan aikaan tai oppivan kun hän lähtee ulkomaille?
3. Mitä hyötyä ulkomaankokemuksista on koululle ja yhteiskunnalle ja opiskelijalle?
4. Mitä varten esim. HUMAK tekee kansainvälistä yhteistyötä?  
Mitä asioita HUMAK painottaa liittyen kansainvälisyyteen ktnt:ssä
5. Mitä kansainvälisen yhteistyökumppaneita vaaditaan? Kenen kanssa voidaan tehdä yhteistyötä? Onko kriteereitä?
6. Ulkomaille lähtö jättää paljon opiskelijoiden harteille. Miten se on huomioitu valmennuksessa?
7. Miten HUMAK hankkii kansainvälisiä yhteistyökumppaneita?
8. Mitä HUMAKin kv-yhteistyöltä odotetaan?
9. Miten kv-yhteistyö ja HUMAKin lehtorien suuri vaihtuvuus otetaan huomioon?
10. Mitä mittareita HUMAKissa on kv-toiminnalle?